

BOUWHISTORISCHE
VERKENNING
EN
WAARDESTELLING

BBA

BUREAU
VOOR
BOUWHISTORIE
EN
ARCHITECTUURGESCHIEDENIS
V.O.F.

**Hervormd
Burger Weeshuis
Voorhaven 57**

**Delfshaven
ROTTERDAM**

HERVORMD BURGER WEESHUIS
VOORHAVEN 57
ROTTERDAM

**HERVORMD BURGER WEESHUIS
VOORHAVEN 57 ROTTERDAM**

BOUWHISTORISCHE VERKENNING EN WAARDESTELLING

**BUREAU
VOOR
BOUWHISTORIE
EN
ARCHITECTUURGESCHIEDENIS
V.O.F.**

INHOUD

VOORWOORD	6
HISTORISCHE CONTEXT	7
Situatie	7
Woonhuis	7
Weeshuis	7
Opzet en vorm	10
BESCHRIJVING EN ANALYSE	12
- SITUERING	12
- EXTERIEUR	12
Vorgevel	14
Achtergevel	14
Zijvleugel	15
- INTERIEUR	15
Algemeen	15
Kelder	16
Begane grond	17
Eerste verdieping	19
Zolderverdieping en kap	20
SAMENVATTING	22
WAARDESTELLING	23
- CULTUURHISTORISCHE WAARDERING	23
- MONUMENTWAARDEN	24
- WAARDESTELLINGSPLATTEGRONDEN	27
AANBEVELINGEN	31
BRONNEN EN LITERATUUR	32

BIJLAGE: Redengevende omschrijving	33
AFBEELDINGEN	34
COLOFON	80

VOORWOORD

Aan de Voorhaven 57 in de oude stadskern van Delfshaven, een deelgemeente van Rotterdam, staat het voormalige Hervormd Burger Weeshuis. Dit pand is gebouwd als woonhuis, maar in 1872 is het als weeshuis ingericht en momenteel in gebruik als buurthuis Piet Hein. Het pand heeft sinds 1973 de status van beschermd rijksmonument onder nummer 32890 (zie *Bijlage*) en valt sinds 1985 onder het beschermd stadsgezicht van Delfshaven.

In opdracht van Stadsherstel Historisch Rotterdam is door het Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis (BBA) deze bouwhistorische verkenning met waardestelling uitgevoerd.

De verkenning bestaat uit een korte bouwgeschiedenis van het pand, geplaatst in een breder cultuurhistorisch verband. Hierna wordt de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebouw beschouwd. Tot de verkenning behoort de beschrijving in woord en beeld van het bestaande gebouw. Dit heeft geresulteerd in een interpretatie van de gevonden gegevens en een waardestelling die vergezeld gaat van waardestellingstekeningen.

De verslaglegging in dit rapport berust op een bezoek aan het gebouw zelf (17 september 2009) en de daaruit volgende analyse. Het onderzoek ter plaatse bestond uit visuele waarnemingen van in het zicht zijnde onderdelen.

Op verzoek van de opdrachtgever is - vooruitlopend op de definitieve rapportage - een concept van de waardestelling met vier bijbehorende plattegronden opgesteld.¹ De uitkomsten hiervan zijn in dit rapport opgenomen.

Archiefonderzoek is verricht door mw. drs. K.M. Veenland-Heineman en J. Luijt. Het veldwerk is uitgevoerd door dr. ing. R. Stenvert en mw. drs. S.G. van Ginkel-Meester. Voor de waardestellingstekeningen is gebruik gemaakt van tekeningen van Architectenbureau Van den Broek en Bakema BV (Broekbakema) te Rotterdam. Dank bij de totstandkoming gaat uit naar de heer R. Hoogeveen van dit bureau.

Ronald Stenvert
Saskia van Ginkel-Meester
November 2009

¹ Voorlopige waardering woonhuis en voormalig weeshuis Voorhaven 57, Delfshaven, BBA Utrecht, d.d. 25 september 2009.

HISTORISCHE CONTEXT

Delfshaven is ontstaan toen na toestemming van Aelbrecht van Beieren (1389) de Delfshavense Schie tussen de Maas en de stad Delft gegraven mocht worden. Bij de monding van de Schie ontstonden een kolk (Aelbrechtskolk) en een schutsluis. Hieromheen ontwikkelde zich de bebouwing van deze Delftse voorstad. Aan de buitenzijde van de sluis werd de Oude Haven (nu Voorhaven) gegraven en aan de westzijde ontstond in 1451 de Nieuwe Haven (nu Achterhaven). Delfshaven werd verwoest door de Hoeken (1488) en door de Spanjaarden (1572) en had te lijden van een stadsbrand (1591). Delfshaven is bekend geworden als geboorteplaats van admiraal Piet Hein (1577-1629). Eind 17de eeuw vestigden zich in Delfshaven de eerste jeneverstokerijen, waaronder in 1824 de branderij van Henkes aan de Voorhaven.

De groei van Delfshaven werd beperkt door de vorming van een zandplaat vóór de haven (Ruigeplaat; vanaf 1740). De bewoners trachtten zich aan het protectionisme van de stad Delft te ontworstelen door zich in 1795 zelfstandig te verklaren. In 1825 kreeg Delfshaven als één van de laatste Nederlandse steden stadsrechten, maar het werd in 1886 door het nabijgelegen Rotterdam geannexeerd.

Situatie

De bebouwing van Delfshaven concentreerde zich in de 17de eeuw rond de Aelbrechtskolk met in het verlengde daarvan de Voorhaven. Op een kaart uit 1573 beperkt de bebouwing zich rond de kolk met sluis en de Voorhaven (afb. 3).² Op de plaats van het latere weeshuis staan twee vierkanten getekend (waarin staat geschreven: *haring* en *plaatsen*). Aan de westzijde van de Voorhaven lag sinds 1573 een schans met een driehoekig aardwerk. Op een kaart uit 1632 zijn beide blokken bebouwd (afb. 4) en is Delfshaven ook aan de Achterhaven sterk uitgebreid. Tussen 1632 en circa 1670 (afb. 5) volgde uitbreiding naar het zuiden alwaar twee nieuwe bouwblokken ontstonden. De scheiding tussen beide blokkenparen wordt gevormd door wat eerst de Pietersstraat en later de Bleekerssteeg wordt genoemd en nu de 2de Schansstraat heet.

Het blok waarin ons pand ligt (afb. 1a-b en 2), tussen Voorhaven en Schansstraat, zal tussen 1573 en 1632 ontstaan zijn en had de vorm van drie brede en vijf smalle percelen. Het werd ten noorden begrensd door een smalle gang en aan de zuidzijde afgesloten door een ondiepe strook met kleine bebouwing aan de Bleekerssteeg.

Laatstgenoemde kleine percelen zijn ook terug te vinden op de oudste kadastrale kaart. Op deze kadasterkaart uit 1832 (Delfshaven, Zuid, sectie A, blad 1) staat het latere weeshuis aangeduid als nr. 538 en als in eigendom van Maarten van der Straal, makeelaar te Rotterdam (afb. 6). Hij bezat ook de achtergelegen tuin (nr. 537) met tuinhuis (nr. 536) evenals een naastgelegen erf (nr. 533) die behoorde tot de kleine percelen aan de steeg. In 1832 waren de panden aan de noordzijde in bezit van Johannes van Doesburg, ontvanger der gemeentelijke belastingen en dat betreft een huis, schuur en erf

² Romer, Herman, *Delven in Delfshaven: Beknopte geïllustreerde geschiedenis van een Rotterdams stadskwartier*, 's-Gravenhage 1979, 43.

(nr. 539) en tuin (nr. 540). Gezamenlijk vormen deze grofweg de omtrek van de latere uitbreiding. In 1901 heeft het weeshuis de nummers 2261 (huis) en 2265 (tuin).

Woonhuis

Volgens de literatuur werd het woonhuis in 1762 gebouwd.³ Het betrof het huidige tweebeukige dwarse pand ter breedte van zeven traveeën. Mogelijke opdrachtgevers waren Cornelis de Wit (1739-1803) en Helena Westerbeek (1739-1771). Ze waren beiden in Delfshaven geboren en trouwden in 1764. Het is niet ondenkbaar dat ze de bouw van het huis hebben bekostigd uit de erfenis van de in 1757 overleden vader Nicolaas de Wit. Op de vraag of bij de bouw gebruik is gemaakt van één of meerdere bestaande panden wordt nog teruggekomen.

De dochter van de mogelijke opdrachtgevers, Maria de Wit (1765-1800), trouwde in 1784 met de uit Rotterdam afkomstige, en daar met zijn familie aan de Hoogstraat wonende, Cornelis Leonardus van der Straal (1761-1829). Dit echtpaar vestigde zich in Delfshaven en kreeg acht kinderen: Leendert Jacobus (1785-1800), Maarten (1786-1871), Jacoba (1788-1854), Hugo (1790-?), Jacob (1792-1861), Cornelis Leonardus (1795-1872) en Nicolaas (1797-1883).⁴ De familie de Wit had aan de Voorstraat het nodige huizenbezit. Maarten de Wit, koopman en korenwijnbrander kocht in 1778 een perceel van zijn zuster Petronella om zijn branderij uit te kunnen breiden. In 1791 verkocht Maarten de Wit de branderij met huis en erf aan zijn zwager (?) Cornelis Leonardus van der Straal. In 1816 verkocht deze de branderij aan Dirk Adrianus van Putten waarna het uiteindelijk geheel in het bezit van de in 1824 gestichte distilleerderij J.H. Henkes komt. Zoals vermeld blijkt het huis in 1832 te zijn vererfd aan Maarten van der Straal, de na de dood van Cornelis Leonardus (sr.) oudste nog levende zoon. Na zijn dood ging het huis over op Cornelis Leonardus van der Straal (jr.) die daar op 5 mei 1872 overleed.

Weeshuis

Bij acte van 20 december 1872 werd het woonhuis door Nicolaas van der Straal namens zijn overleden broeder Cornelis Leonardus van der Straal (1761-1872) aan de stad geschonken voor de stichting van een Hervormd Burger Weeshuis voor uitdrukkelijk alle protestantse gezindten. De Delfshavense dominee F.J. Herman had al in 1860 een voorstel gedaan om tot de oprichting van een weeshuis te komen.⁵ Een eigen weeshuis was noodzakelijk aangezien men ten gevolge van de afsplitsing van Delft sinds 1811 niet meer op het Delftse weeshuis kon terugvallen. De kinderen werden vanaf dat jaar opgevangen in het 'Houhuis' van de Hervormde Gemeente te midden van de oude mannen en vrouwen. Deze situatie bleek verre van ideaal. Door collectes was omstreeks 1870 inmiddels ruim 5850 gulden aan fondsen bijeengebracht toen zich in 1872 de schenking van het huis voordeed. Het betrof het eigen woonhuis en tuin van Cornelis van der Straat, maar ook de aansluitende bebouwing aan de noordzijde van

³ Ook in dit rapport wordt deze datum aangehouden, maar archivalische bewijzen om dit bouwjaar te staven ontbreken. Ook wordt wel circa 1775 genoemd – een o.i. te late datering.

⁴ Gemeentearchief Rotterdam (GAR), Digitale stamboom.

⁵ Kleijn, F.J., *Beschrijving en geschiedenis van Delfshaven*, Delfshaven 1873, 377-385.

de Bleekerssteeg (op het kadaster van 1832 als nr. 531-535 aangeduid) die inmiddels in familiebezit was gekomen.⁶ Tevens wordt in de acte gemeld dat ook de boedel van het hoofdhuys (wijk A no. 26) tot de schenking behoort, inclusief kostbare ledikanten, kabinetten, tafels en stoelen. Volgens de beschrijving bevond zich in het huys goed geconserveerd goudleren behangsel en prachtige gobelins.⁷ Op 10 juni 1873 werd het weeshuys officieel in gebruik genomen onder curatele van een college van zeven regenten (en regentessen) en met een binnenvader en -moeder voor de dagelijkse leiding. Op 15 november van dat jaar ontving men de eerste wees. Het tuynhuys werd in 1877 gesloopt.⁸

Bij het vijftigjarig bestaan in 1923 werd over het weeshuys geschreven dat het plaats bood aan ruim twintig kinderen die er tot hun twintigste levensjaar verbleven.⁹ Inmiddels was dat aantal gestegen tot 33 en het hierdoor ontstane plaatsgebrek bracht de noodzaak tot uitbreiding. Het artikel uit 1923 zegt hierover: *'Wel wijzen de geschilderde schoorsteenmantels, de fraaie plafonds en de op zalen gelijkende groote kamers nog op de vroegere grootheid, maar alles ziet er afgeleefd uit (...). Bovendien lijkt de inrichting van het huys, met zijn talrijke trapjes, hoekjes en gangetjes uiterst onpraktisch, hoewel men door vele ventilatiekokers gezorgd heeft voor een hygiënische luchtverversing. Beneden liggen de ruime regentenkamers, de woon- en eetkamers en de keuken, benevens een lokaal, dat dient voor hen, die in afzondering hun huyswerk willen maken (...). Een paar tredjes op, uitkomend op een overloopje, ligt de badkamer en weer een trapje verder vindt men de slaapkamer voor de jongens, benevens het particuliere vertrek van den vader en moeder. Het kamertje van de juffrouw-suppoost is er tengevolge van de overbevolking bij in geschoten, zoodat zij zich op de meisjeszaal met een paar gordijnen een eigen hoekje maken moest. Op de bovenste verdieping eindelijk bevinden zich de droog- en mangelzolder, benevens een bergruimte (...). Een ziekenzaal ontbreekt, zoodat als er een patiëntje komt, deze terstond naar een ziekenhuys vervoerd moet worden. Ook hierin hoopt men met de verbouwing verbetering te kunnen brengen.'*¹⁰

In de eerste vijftig jaar had het weeshuys wel de nodige kleine veranderingen ondergaan. Deze werden onder meer bekostigd uit de verkoop rond 1880 van het goudleer en de gobelins.¹¹ In 1883 werd de waterleiding aangesloten en in 1895 een badkamer ingericht. In 1906 kreeg men gas. Daarnaast werden de aan de steegzijde aangrenzende drie huysjes en pakhuis in 1893 gesloopt en vervangen door drie boven- en benedenwoningen (afb. 11).

Ruimtenood had men al geruime tijd. Uit 1913 dateert een verbouwingsontwerp van de Rotterdamse architect G.A. van der Wilde. Hij voorzag een geheel nieuw gebouw met centrale entree, hal en trappenhuis en een in de tuyn uitgebouwde vleugel met keuken (afb. 7).¹² Het plan bleek te ambitieus voor de regenten en verdween, mede ten gevolge van de Eerste Wereldoorlog, in een la.

⁶ In 1873 aangeduid als Wijk A, nr. 22-27, tegen een totale taxatiewaarde van fl. 20.600,-.

⁷ Kleijn, 381. Waar deze zijn gebleven is onbekend.

⁸ GAR, Kadaster, artikel 1517.

⁹ GAR, Dagblad van Rotterdam, 5 mei 1923.

¹⁰ Idem.

¹¹ Vey Mestdagh, J.H. de, 'Het Hervormd Burger Weeshuys te Delfshaven', *Rotterdamsch Jaarboekje*, (1958), 230.

¹² GAR, inv. 354 Hervormd Burger Weeshuys Delfshaven, nr. 91.

In 1923 kreeg de Rotterdamse architect Cornelis Hooegeveen (1889-1961) de opdracht om uitbreidingsplannen uit te werken en in 1924 kon de nieuwe uitbreiding in gebruik worden genomen (afb. 8a en 9: bestaande toestand). Hiertoe werd het aan de noordzijde aangrenzende perceel met achterliggende tuin erbij getrokken. In 1832 was dat zoals vermeld bezit van Johannes van Doesburg en in 1923 stond het bekend als de blokmakerij van J. Post.¹³ Het plan behelsde een uitbreiding van twee traveeën naar het noorden met daarin de centrale trap en het appartement voor de binnenmoeder- en vader en in de tuin een nieuwe vleugel hoofdzakelijk bedoeld voor de meisjes; de jongens bleven in het oude deel gehuisvest (afb. 8b en 8c). Met deze verbouwing tot een weesinrichting voor dertig jongens en meisjes volgde ook de aanleg van elektriciteit, centrale verwarming¹⁴ en in 1927 telefoon. Wat nog resteerde van het oude meubilair werd in 1926 door nieuw vervangen. Van de situatie na de verbouwing bestaat een fotoalbum¹⁵ uit 1929 dat door de regenten e.a. van het weeshuis is aangeboden aan J.H. Henkes Hzn. en S. Henkes-Radcliffe, die hoogstwaarschijnlijk een niet onaanzienlijk bedrag voor de verbouwing ter beschikken zullen hebben gesteld (afb. 10a-c).¹⁶ Van het oorspronkelijke meubilair resteerden in 1958 nog twee antieke kabinetten in de regentkamer, die zelf in 1938 opnieuw was ingericht. Bij die verbouwing zijn mogelijk ook de binnenluiken en de bijbehorende kasten van 18de-eeuwse vensters verwijderd.

Inmiddels was het aantal wezen gestaag aan het afnemen. Een bomaanval op 28 januari 1942 op de omgeving leidde tot de evacuatie van de nog resterende wezen en maakte daardoor in feite een einde aan het weeshuis. De inboedel werd in 1948 grotendeels aan de Diaconie geschonken en het gebouw werd in 1945 tijdelijk verhuurd aan het 'Tehuis voor werkende jongens'. Toen het gebouw in 1952 weer leeg kwam, werd het door de 1952 Centrale Hervormde Jeugdraad heropend onder de naam 'Jeugdhuis Piet Hein'. Bij de interne verbouwing werden op zolder enige afscheidingen aangebracht. In 1963 en 1964 werden delen van het perceel afgesplitst ten behoeve van het trafohuis op de hoek Schans en 2de Schansstraat en de gymnastiekzaal aan de Schans. Later werd het jeugdhuis omgevormd tot buurthuis en sinds 1995 is de Stichting Buurthuis Piet Hein eigenaar. Al het jaar daarvoor vond een verbouwing plaats van de vleugel uit 1924 die (toen) niet van rijkswege beschermd was. In die tijd heeft het herstel van de gevel en dakkapellen plaatsgevonden en zijn de brandtrappen aan de achterzijde vernieuwd.

Opzet en vorm

Het is niet onomstotelijk vast te stellen of bij de bouw van 1762 gebruik is gemaakt van oudere bebouwing. Restanten van muren in de kruipruimte, evenals een tegelvloer daar, suggereren dit wel. In het opgaande werk is echter niets tastbaars terug te vinden. Het is verleidelijk om in eerste instantie te denken aan een bijna vierkant woonhuis met een centrale middengang met kamer en suite links en mooie kamer, trap en opkamer met keuken rechts. Dit is een vanaf de tweede helft van de 17de eeuw veel voorkomende

¹³ Vey Mestdagh, 224.

¹⁴ GAR, inv. 354 Hervormd Burger Weeshuis Delfshaven, nr. 91. Aangelegd door de Rotterdamsche Centrale Verwarmings Mij, Goudschesingel 223, voor fl. 2.080, met een ketel van het model 'Strebel'.

¹⁵ GAR, inv. 354 Hervormd Burger Weeshuis Delfshaven, nr. 111, fotograaf F.H. van Dijk.

¹⁶ Johannes Herman Henkes Hzn. (1859-1931) en Sarah Henkes-Radcliffe (1859-1939). Johannes was van 1904 tot 1928 vennoot van de nabijgelegen distilleerderij.

opzet voor een rijk woonhuis. Mogelijk werd vervolgens bij de bouw in 1762 een smaller pand van twee traveeën toegevoegd achter een nieuwe voor- en achtergevel en onder een nieuwe kap. Dit uit zich momenteel nog in de asymmetrisch geplaatste ingang en het verschil in afmetingen van de vensters en de penanten aan de voorgevel.

Ook de precieze datering van de bouw staat niet vast: in dit rapport is - net als in veel literatuur - het jaar 1762 aangehouden. De stilistische kenmerken zijn wel zodanig duidelijk dat uitgegaan kan worden van bouw in de periode 1760-1770.

Het is ook onbekend wie het pand ontworpen of gebouwd heeft. Om hier een idee van te krijgen kan gekeken worden naar de stad Delft waarvan Delfshaven tenslotte een voorhaven was. In 1759 treedt Nicolaas Terburg als stadsarchitect in dienst. Hij is daar in 1767-1769 verantwoordelijk voor de bouw van de Stadsleenbank aan de Burgwal en in 1769-1771 voor het Meisjeshuis aan de Oude Delft. In beide gevallen gaat het over grotere, drielaags panden in opdracht van de stad Delft. Het Meisjeshuis is rijker van vorm, maar uit de Stadsleenbank spreekt een sobere vormgeving met een rijkere omlijste ingangspartij die aan Delfshaven doet denken. Terburg werkte in beide gevallen voor het stucwerk met de firma Joh. van Gorcum en Jacob Mathlener en in het Meisjeshuis kwamen schoorsteenmantels van de firma George Elgin uit Rotterdam.¹⁷ Hiermee is niet gezegd dat deze personen ook bij de bouw in Delfshaven betrokken waren, maar het toont enkel iets van de omgeving waar de bouwers uit voortkwamen.

¹⁷ Swigchem, C.A. van, 'De stadsfabriek in de tweede helft van de achttiende eeuw', in: *Delftse studiën*, Assen 1957, 293-328.

BESCHRIJVING EN ANALYSE

De Voorhaven is nagenoeg exact noord-zuid gericht. In de volgende beschrijving wordt de voorgevel als oostgevel aangeduid en de achtergevel als westgevel. Bij de beschrijving van het interieur is zo veel mogelijk (*in cursief*) de benaming van de verbouwing van 1924 aangehouden (tekening 1923, afb. 8b). De gehanteerde ruimtenummering komt overeen met die op de recente tekeningen van bureau Broekbakema.

SITUERING

Het voormalige weeshuis is gelegen in de rooilijn van de westelijke straatwand van de Voorhaven te Delfshaven (afb. 1a-b en 2). Aan de zuidzijde (links) wordt het begrensd door een hoekbebouwing in de vorm van drie boven- en benedenwoningen uit 1893 (afb. 12). Aan de noordzijde (rechts) staat het drielaagse pand van de voormalige N.V. B.H. Schelling's Oliehandel uit 1916. Het tweebeukige en tweelaagse dwarse pand, gebouwd in 1762, bestaat uit zeven traveeën waaraan er aan de noordzijde in 1924 twee zijn toegevoegd.

Het voormalige weeshuis vormt met de aangrenzende en gedeeltelijk tot het huidige bezit behorende woningen uit 1893 het zuidelijke deel van een langgerekt blok begrensd door de Voorstraat (oost), 2de Schansstraat (zuid) en Schans (oost) (afb. 2). Het complex bestaat uit het genoemde pand uit 1762 en de uitbreiding uit 1924 die zich in westelijke richting naar de Schans uitstrekt. Dit heeft geleid tot een vanaf de 2de Schansstraat toegankelijk binnenplein, omsloten door aan de noordzijde de uitbreiding van 1924 (zijvleugel genoemd), aan de oostzijde de achtergevel van het gebouw uit 1762 en aan de zuidzijde gedeeltelijk de achtergevels van de panden uit 1893. Op de zuidwesthoek bevindt zich een trafohuis en de westwand van de binnenplaats wordt gevormd door een aan de Schans gelegen gymzaal.

EXTERIEUR

Voorgevel

Het brede, tweelaagse huis bestaat uit een begane grond en verdieping afgesloten met een afgeplat zadeldak. Het oorspronkelijke, zeven traveeën brede, pand heeft een asymmetrisch geplaatste, omlijste ingang in Lodewijk XV-stijl (afb. 13). Voor het pand bevond zich oorspronkelijk een stoep waarvan de begrenzing bestond uit twee hardstenen palen op korte afstand van de uiterste hoeken van de gevel en ter plaatse van de ingang een hardstenen stoepplaat, eveneens met op de buitenste hoeken een stoeppaal. De stoeppalen bij de entree waren door een smeedijzeren hekwerk met de omlijste entree verbonden (afb. 9). Op enig moment, waarschijnlijk tussen 1924 en 1929, zijn de in totaal vier stoeppalen en het hekwerk verdwenen en bleef enkel de iets verhoogde hardstenen stoepplaat. Later is de stoepplaat in het plaveisel opgenomen. De aftekening van de stoep-

palen is nog vaag te herkennen, van het hekwerk niet meer. De dubbele vleugel deur, die de toegang vormt, is in 1969 gerestaureerd door de beeldhouwer Meindert de Boer. Daarbij heeft hij de verdwenen lijstjes in het bovenste deel van beide deuren vervangen dan wel aangevuld. De rest van de deuren, het kalf en snijraam dateren nog wel uit de bouwtijd en zijn door de asymmetrie in kalf en snijraam aan te duiden als rococo- of Lodewijk-XV stijl (afb. 14). De pilasters van de omlijsting lopen door in het gekornist hoofdstel: een 18de-eeuws stijlkenmerk. Ook gebruikelijk is dat de omlijsting in hout is uitgevoerd, maar de toegangstreden en flankerende basementen van de pilasters in hardsteen. Daardoor vormen deze laatste onderdelen een geheel met de lage hardstenen plint langs de hele gevel. Ook in de aansluitende twee traveeën uit 1924 is deze hardstenen plint toegepast.

De gevel aan de straatzijde is opgetrokken van baksteen in staand verband. Het metselwerk vertoont enkele inboetingen in een iets afwijkende kleur baksteen en ook zijn er enkele (later aangebrachte) ventilatieopeningen zichtbaar. Het metselwerk is in een voor die tijd gebruikelijke zorgvuldige wijze uitgevoerd met zo smal mogelijke stootvoegen en iets dikkere lintvoegen. De gebruikte handvormsteen heeft afmetingen van 21 x 4 x 10 met een tien-lagenmaat van 48 cm. In het metselwerk zijn de kraslijnen zichtbaar, die aangebracht zijn om zo zorgvuldig mogelijk te metselen (afb. 15). Deze kraslijnen komen vooral in de 18de eeuw voor. Men is echter niet zover gegaan om de baksteen aan de korte kanten iets 'arm' te slijpen, zodat er vrijwel geen stootvoeg zichtbaar zou zijn. Het effect van een zo regelmatig mogelijk gemetselde wand wordt hier bereikt door het toepassen van een gesneden voeg. Voor de strekken boven de vensters is gebruikgemaakt van een iets lichtere, en daardoor zachtere, steen die bij het vermetselen wel iets bijgeslepen zijn.

Opmerkelijk is dat de penanten van links naar rechts 7, 8, 7, 7, 7 koppen tellen en verder 6, 6, 6. Ook de breedte van de vensters in de twee vensters links van de entree is breder (1,56 m), dan rechts daarvan (1,53 m). De beide daarnaast gelegen vensteropeningen meten 1.48 m, net als die in de uitbreiding uit 1924. Hiermee wordt subtiel het aanwezige maatverschil verdoezeld dat mogelijk een aanwijzing kan zijn van de combinatie - in 1762 - van een breed en een smal huis tot één geheel. Bij de uitbreiding van 1924 is zo nauwkeurig mogelijk het 18de-eeuwse metselwerk aangehouden, zij het met een iets kleinere steen (20 x 4 x 9,5) en zonder de genoemde kraslijntjes.

Dat geldt ook voor de hardstenen onderdorpels onder alle vensters. Ook hier is de bestaande detaillering zo goed mogelijk aangehouden, slechts met een heel klein verschil op de hoeken.

De 18de-eeuwse vensters hebben, zowel op de beneden- als de bovenverdieping, alle schuiframen met een roedenverdeling van 3 x 2 + 2 en een wisseldorpel (afb. 16). Hierdoor ontstaat zowel een boven als een onder schuivend raam. De raamkozijnen zijn op de hoeken voorzien van toognagels en ook in de ramen zijn de roeden voorzien van toognagels (afb. 17). Het is hiermee aannemelijk dat de vensters, zowel kozijnen als ramen nog grotendeels origineel zijn. Helaas zijn de binnenluiken aan de binnenzijde inclusief hun kasten verdwenen, mogelijk al rond 1880 maar zeker in 1938. Tegen inwatering zijn de onderdorpels op de verdieping later voorzien van een loodslab (afb. 18).

Ook de vensters van de uitbreiding uit 1924 zijn zo goed mogelijk aansluitend

gemaakt. Er zijn echter geen toognagels meer in de kozijnen te vinden, omdat men dat toe niet meer deed. Ook de vensterbanken zijn in detail anders. De ramen zijn ook enkel nog onder schuivend (afb. 19).

Opmerkelijk is hier de wat rommelige aansluiting van de uitbreiding van het weeshuis uit 1924 met het buurpand uit 1916. Interessant is dat de sporen aan het buurpand van Schelling de aftekening laten zien van de blokmakerij van J. Post, terwijl de het metselwerk van de uitbreiding uit 1924 vrijwel niet te onderscheiden is van dat uit 1762.

Aan de straatzijde wordt de gevel bekroond door een sober hoofdstel met enkel een kleine decoratie in het fries boven de penanten. Op de overgang van de vijfde en zesde travee bevindt zich een naad in de bakgoot. Ter plaatse van de tweede en zesde travee bevinden zich dakkapellen. Deze zijn grotendeels vernieuwd, enkel het kozijnhout is hergebruikt. In de aanbouw uit 1924 bevindt zich een dakkapel in vergelijkbare vormen, maar wel twee keer zo breed.

Dak

De kap heeft de vorm van een afgeplat zadeldak met een vernieuwde dekking met betonpannen (vermoedelijk rond 1995). Oorspronkelijk ging het om een tweebeukige kap met aan de voorzijde een zadeldak met puntgevels aan weerszijden, waarbij de schoorstenen aan beide zijden naar de punt geslept waren om als sierschoorsteen bovendaks te komen. Na de verbouwing van 1924 zijn deze schoorstenen gehandhaafd, maar op een onbekend moment gesloopt. Mogelijk bij het leggen van de nieuwe betonpannen. De zuidelijke topgevel is nog gehandhaafd en daarin bevindt zich nog een kozijn en anker (afb. 20).

De achterste beuk had een aparte kap met een schilddak. Op beide nokeinden stond een schoorsteen van de westelijke beuk. Bij de verbouwing van 1924 zijn de schoorstenen aan de achterzijde verdwenen, maar de sierschoorstenen aan de voorzijde gehandhaafd. Wel is de zakgoot tussen beide kappen verdwenen en een plat dak gemaakt. De spanten zijn daarbij voor een belangrijk deel gehandhaafd. In 2.22 is nog een stuk van de vliering van de voorste beuk bewaard gebleven (afb. 68). Aan de noordzijde is de dubbele schoorsteen van de centrale verwarming gekomen (afb. 21).

Achtergevel

De achtergevel van het tweelaagse huis is geheel gepleisterd. Zichtbaar is een duidelijke tweedeling in de vorm van de drie rechtse traveeën (zuid) die grotendeels nog overeenkomen met de 18de-eeuwse fase en de drie linker traveeën en afgeschuind muurvlak die van de verbouwing uit 1924 dateren (afb. 22). In het rechter deel zijn de muurankers van de begane grond balklaag nog zichtbaar. De omlijste ingang op de begane grond is een vereenvoudigde uitvoering van die aan de voorzijde. Ook hier zijn de basementen van de pilasters en de dorpel van hardsteen en is het gekorniste hoofdstel in hout uitgevoerd. Door de later ingebrachte deuren maakt het geheel een wat onderkomen indruk (afb. 23). De deur daarboven was oorspronkelijk een venster die bij de verbouwing in 1924 tot deur annex nooduitgang met trap is omgebouwd. Bij die verbouwing zijn ook de onderdorpels van de vensters aan de rechterzijde vernieuwd. De vensters daar hebben verder nog wel de oorspronkelijke kozijnen en ramen met een

roedenverdeling van $4 \times 3 + 3$ en boven $4 \times 3 + 2$. Op de begane grond schuift enkel het onderste raam, op de verdieping is een wisseldorpel toegepast. Overigens is het gebruikelijk om aan de achterzijde iets kleinere ruiten te gebruiken, die goedkoper waren, maar ook tot het gebruik van meer roeden leidde (afb. 24). De gevel wordt afgesloten door een eenvoudige bakgoot met daarop één dakkapel. Deze dakkapel heeft nog een oud kozijn en stond oorspronkelijk boven de travee van de omlijste ingang, maar is later, vermoedelijk in 1952, naar links opgeschoven.

De indeling van de linkerzijde (noord) van de gevel heeft in 1924 een ingrijpende wijziging ondergaan door het uitbreken van de opkamer en het inbrengen van sanitaire ruimten voor de jongens op begane grond en verdieping. Ook zijn grotere vensters aangebracht ten behoeve van de kamer voor de kleine kinderen op de begane grond en de ziekenkamer op de verdieping. Door de verbouwingen en bepleistering zijn geen duidelijke sporen bewaard gebleven van oudere vensters of het kelderlicht (afb. 71).

Zijvleugel

De zijvleugel van de aanbouw uit 1924 is eveneens tweelaags onder een afgeplat zadeldak (afb. 25). De huidige dakbedekking en de daklichten dateren van de verbouwing van 1994. Bij die verbouwing zijn ook alle ramen vernieuwd, waardoor het nu zo is dat de roze geschilderde delen van de ramen vernieuwd zijn en de witte kozijnen nog uit 1924 stammen (afb. 26). Onder de vensters bevinden zich gemetselde lekdorpels. De gevels zijn in kruisverband opgemetseld uit miskleurige vormbaksteen van waalformaat. De betonnen kelder dient als plint waarop de gevel is gemetseld. Verbijzonderingen zijn de gemetselde uitkragingen (luifel verdwenen) rond de deur naar de voormalige keuken en eetzaal. Zo ook de erker op uitkragend metselwerk op de verdieping die niet alleen decoratief maar ook functioneel was. De erker hoorde immers bij de kamer van de juf-frouw en die had zo een goed uitzicht op de speelplaats (afb. 27).

INTERIEUR

Bij de beschrijving van het interieur is zo veel mogelijk (*in cursief*) de benaming van de verbouwing van 1924 aangehouden (tekening 1923, afb. 8b). De gehanteerde ruimtenummering komt overeen met die op de recente tekeningen van bureau Broekbakema.

Algemeen

Het 18de-eeuwse huis bestond oorspronkelijk uit een middengang met links daarvan een kamer en suite, rechts aan de straatzijde een mooie kamer, daarachter de trap en aan de tuinzijde een opkamer met keuken en daaronder de kelder. De verdiepingbalklaag loopt parallel aan de voorgevel. Het is opvallend dat de ingang niet zoals gebruikelijk in het midden zit, maar één travee meer naar links. Zoals gezegd is het niet ondenkbaar dat het deel van de noordelijke twee traveeën oorspronkelijk tot een smaller perceel behoorde dat in 1762 in het nieuwe gebouw werd opgenomen. In de kelder bevindt

zich op die hoogte nog een dwarse muur en ook hebben de breedtes van penanten en vensters daar en iets afwijkende maat.

Onder de trap voerde een gang naar een 'tweede appartement' ter plaatse van de noordelijke twee traveeën, met voor- en een achterkamer. In totaal ontstonden hierdoor aan de voorzijde drie vertrekken, elk met een schouw. De fraaie schouwen in het *Kantoor en spreekkamer* (0.24) en de *Regentenkamer* (0.23) zijn bewaard gebleven, die in de *Huiswerkkamer jongens* (0.22) is bij de verbouwing van 1924 verdwenen. Het schoorsteenkanaal daarvan is op de verdieping wel bewaard. Het kanaal van de schouw van de *Regentenkamer* (0.23) is bij dezelfde verbouwing hogerop spoorloos verdwenen. De schouwen in beide kamers aan de achterzijde zijn vermoedelijk al in 1873 verwijderd.

Wanneer in 1895 een badkamer wordt ingebouwd, gaat dat ten koste van opkamer en ondergelegen kelder aan de achterzijde. Mogelijk is op de begane grond de deur van de toegang bewaard gebleven als wc-deur en na 1924 als toegang tot de *Waschplaats en garderobe jongens* (0.41). Gelijktijdig is de kamer in de noordwesthoek verbouwd tot keuken. Een deel daarvan verdween in 1924 ten behoeve van de afschuining nodig voor het nieuwe trappenhuis. Bij de verbouwing in 1924 wordt ook het 18de-eeuwse trappenhuis verwijderd, de dwarsgang verbreed en de opkamer verwijderd, hetgeen tot huidige indeling van de achtergevel leidt. In 1924 is er sprake van om in vier kamers (0.22-0.25) de 'bestaande houten bintlagen' te handhaven (afb. 8c).

Bij de verbouwing in 1924 wordt ervoor gekozen voor een duidelijke scheiding. Het oude huis wordt overwegend voor de jongens bestemd en de nieuwe zijvleugel voor meisjes. Op het knooppunt komt het nieuwe trappenhuis en aan de Voorhavenzijde wordt een 'appartement' toegevoegd voor de binnenvader en -moeder in de vorm van een zitkamer (0.21), met daarboven een slaapkamer (1.21) en op zolder een logeerkamer (2.21).

Kelder

Hoofdgebouw

Het hoofdgebouw is niet onderkelderd. De voor- en achterkamer aan de zuidzijde (0.22, 0.25) hebben volgens tekening een houten balklaag, in het midden ondersteund door een rij poeren. De oorspronkelijk marmeren platen in de *Vestibule* (0.03) lagen in het zand en zijn in 1924 door terrazzo vervangen. Ook de beide voorkamers aan de noordzijde hebben houten balklagen. Onder de daarachter gelegen beuk is, vanwege de uitbraak van trap en opkamer in 1924 een betonvloer ingebracht. In deze kruipruimte (geen nummer) bevindt zich tussen de vijfde en zesde travee een in stand verband gemetselde muur in gele baksteen, waarvan niet goed kon worden vastgesteld of die in verband met de achtergevelmuur is gemetseld (afb. 31). Op de vloer van wat vermoedelijk de kelder was bevinden zich nog restanten van een mogelijk 17de-eeuwse tegelvloer bestaande uit voor die tijd kenmerkende groengeglazuurde en rode plavuizen (afb. 32). In de zuidwestelijke hoek, tegen de vestibule aan bevinden zich nog restanten van muurtjes van een vooralsnog onbekende kelderinbouw (afb. 33). Nader archeologisch onderzoek in deze kruipruimte zou mogelijk meer kunnen zeggen over de vraag naar een 17de-eeuwse voorganger die in de 18de-eeuwse fase is opgenomen.

Zijvleugel

In het gedeelte rondom de trap uit 1924 is de ter plaatse gegoten gewapend betonnen trap naar de kelder nog aanwezig en deze leidt tot de kolenkelder met centrale verwarmingsruimte en kolenopslag (K.01). Hiervan is het expansievat nog aanwezig en ook het schoorsteenkanaal van de centrale verwarmingsketel (afb. 28). Alles is uitgevoerd in voor 1924 kenmerkende wijze. Onder de zijvleugel bevindt zich een in gewapend beton uitgevoerde kelder waarin net kan worden gestaan (K.02). De kelderruimte wordt asymmetrisch in tweeën verdeeld door een muur ter plaatse van de bovengelegen gangmuur. De kelder had geen specifieke functie anders dan opslag (afb. 29). In het westelijke deel van de zijvleugel bevindt zich onder de keuken een *Provisiekelder* (K.03) die oorspronkelijk enkel vanuit de keuken toegankelijk was. Ten gevolge van de latere verbouwing van de bovengelegen keuken is de trap omgezet (afb. 30).

Begane grond

Hoofdgebouw

Het representatieve deel van het hoofdgebouw wordt bepaald door de monumentale middengang die in de tekeningen (afb. 8a en 8b) als *Vestibule* staat aangeduid (0.03) (afb. 34). De oorspronkelijke marmeren vloer werd in 1924 vervangen een terrazzovloer met zwarte rand. Belangwekkend is nog het rijke stucwerk van de gang met twee langgerekte ovalen voorzien van zwierige stucdecoratie in Lodewijk-XV-stijl, ook rococo genoemd. De asymmetrische schelpmotieven zijn hier kenmerkend voor (afb. 35). Dit stucwerk zet zich ook voort boven de deuren en in de nissen van de gangwanden. In de eerste nis aan de noordzijde bevindt zich een gedenkplaat in Comblanchien marmer ter herinnering aan de stichting van het weeshuis (afb. 36).

De deur rechts aan het eind van de gang voert naar de *Waschplaats en garderobe jongens* (0.41) en ondanks dat deze aan de achterzijde afgeschaafd lijkt te zijn, zou het nog best kunnen gaan om de oorspronkelijke deur naar de kelder onder de opkamer (afb. 37). De *Waschplaats en garderobe jongens* (0.41) heeft nog oorspronkelijke wandeuren, betegeling en vloer (afb. 38).

De belangrijkste kamer is altijd de *Regentenkamer* (0.23) geweest. Het is niet geheel duidelijk wat de functie van de ruimte was in de periode dat het gebouw als woonhuis functioneerde, maar vanaf 1872 was het de regentenkamer. Door latere verbouwingen is het stucplafond dat hier hoogstwaarschijnlijk ook aanwezig was verdwenen. Gezien het huidige plafond is er weinig kans dat hiervan nog sporen zijn. Wel imposant is de fraaie schouw met natuurstenen mantel en gestucte boezem voorzien van rococo-decoraties (afb. 39). Gezien de vergelijkbare schouw in het *Kantoor en spreekkamer* (0.24) is het niet ondenkbaar dat de natuurstenen mantel pas in 1873 is aangebracht. De strakke bovenrand daarvan en de gebogen lijn van het stucwerk van de boezem doen dit vermoeden.

Een tweede belangrijk element van het oorspronkelijke huis wordt gevormd door de kamer en suite links van de gang, in 1924 genaamd *Kantoor en spreekkamer* (0.24) aan de voorzijde en *Zitkamer jongens* (0.25) aan de achterzijde. De kamer (0.24) aan de voorzijde bezit eveneens een fraaie schouw met gestucte boezem, voorzien van

rococodetails (afb. 40). De kwaliteit daarvan mag hoogwaardig genoemd worden en vergelijkbaar met voorbeelden in Delft, Den Haag en Leiden (afb. 41). De uitvoering van het stucwerk aan de schouwen en plafonds zal door een Italiaanse stucwerker uitgevoerd zijn, al dan niet in dienst van een Hollandse firma zoals de genoemde Van Gorcum en Jacob Mathlener uit Delft.¹⁸ Anders dan in de regentenkamer heeft de schouw geen schoorsteenmantel maar een gebogen en versierde schouwbalk waar de boezem op rust. Aan de binnenzijde van de boezem zijn ankers aangebracht die aan het plafond zijn bevestigd. Dit is het kenmerk van een zogeheten hangschouw, zoals die vaker in de 18de eeuw werd toegepast.

Eveneens belangrijk is dat er zich achter het verlaagde plafond van deze ruimte een fraai stucwerkplafond bevindt, eveneens met rococodecoraties (afb. 42). Het is onduidelijk wat de technische staat hiervan is, maar architectuurhistorisch vormt het samen met de schouw één geheel.

De verbinding met kamer aan de achterzijde (0.25) wordt gevormd door een daarna toe openslaande dubbele deur gevat in een omlijsting met rococokuif aan de bovenzijde (afb. 43). De deuren zelf zien er wat onderkomen uit aangezien ze vermoedelijk in de jaren zestig of zeventig van de 20ste eeuw van een beplating zijn voorzien. Ter weerszijden van de deur bevinden zich vaste kasten uit 1924.

In de achtergelegen *Zitkamer jongens* (0.25) zijn opnieuw de beide 18de-eeuwse roedenvesters goed zichtbaar (afb. 45). Aan de westzijde bevindt zich de naar binnen draaiende vleugel deur naar het kantoor, gevat in een omlijsting met rococokuif. Ook hier is zichtbaar dat de 18de-eeuwse deur van een dunne plaat was voorzien (afb. 44). De op de tekening uit 1924 aangegeven kastenwand met opbergkastjes voor de jongens is verdwenen. Ook heeft de ruimte later een verlaagd plafond gekregen waarvan het sterke vermoeden bestaat dat zich hierboven ook nog een stucplafond bevindt.

De haaks op de *Vestibule* (0.03) staande *Gang* (0.02) werd in 1924 aangebracht na sloop van de oude trappartij daar. Ook deze gang heeft een terrazzovloer en tevens de kenmerkende deur met bredere bovenlichten uit 1924 die toen ook in meisjesvleugel zijn aangebracht (afb. 46). Opmerkelijk detail is de fraai uitgevoerde wasnis in de gang (afb. 47).

De gang leidt aan de westzijde langs de *Kamer kleine kinderen* (0.26) en aan het eind het *Toilet regenten* (afb. 48) dat nu als bezemkast in gebruik is.

In de noordwesthoek van het oude gebouw werd in 1924 het trappenhuis met *Hall* (0.01) gesitueerd (0.01) (afb. 49). Hiertoe is zoals gezegd een klein deel van het 18de-eeuwse huis opgeofferd. Links naast de opgaande trapvlucht was de doorgang naar de *Garderobe schoolgaande kinderen* (0.05 en 0.04 ged.) die op de speelplaats uitkwam. De doorgang is later verbouwd tot kast. Onder de trap bevindt zich de toegang tot de kelder. In de hal is ook de gedenkplaat van de verbouwing van 1924 geplaatst (afb. 50). Een intrigerend detail is dat de trapleuning, verbonden aan een lat tegen de muur op het eerste bordes voor de vensterpartij langs loopt. Vermoedelijk is dit wel origineel in tegenstelling tot het later aangebrachte latwerk als afscheiding naar boven.

De *Zitkamer vader en moeder* (0.21) is een sobere grote kamer uit 1924 met een

¹⁸ Jager, Gemke W.M. & C. Willemijn Fock, *Italiaans stucwerk in Den Haag en Leiden 1700-1800*, Delft 1984.

inbouwkast, maar zonder veel verdere details (afb. 51). Hiernaast bevindt zich de *Huiswerkkamer jongens* (0.22) waarvan de deur met breed bovenlicht en de ingebouwde kasten ter berging van de schoolboeken, alles uit 1924, nog goed bewaard zijn (afb. 52).

Zijvleugel

In de zijvleugel voor de meisjes heeft in 1994 op de begane grond naast de trap een ingrijpende verbouwing plaatsgevonden door de *Waschplaats meisjes*, de aangrenzende *Garderobe schoolgaande kinderen* en een deel van de *Naaikamer* (afb. 10c) te slopen ten behoeve van een nieuwe entree (0.04) met tochtportaal (0.05) en keldertap (0.06) (afb. 53).

De meisjesvleugel werd ontsloten door een lange gang aan de noordzijde (0.07) (afb. 54). Deze gang heeft in hoofdlijnen zijn detaillering uit 1924 nog bewaard, inclusief de kenmerkende brede bovenlichten boven de deuren. In deze gang bevinden zich nog drie deuren, de eerste naar de voormalige *Naaikamer*, de tweede en derde naar de voormalige *Eetkamer*. Laatstgenoemde ruimtes zijn na de verbouwing van rond 1995 samengetrokken tot één ontmoetingsruimte (0.27) met aan de westkant een buffet (0.28) (afb. 55).

De oorspronkelijke keuken aan de westzijde is bij de verbouwing in 1994 ingrijpend verbouwd om plaats te kunnen bieden aan de vluchtgang (0.09) en noodtrap (0.10). De keuken zelf beslaat hierdoor niet meer de totale breedte en is geheel nieuw ingericht. Ook de toegang naar de *Provisiekelder* (K.03) is in dat kader veranderd (afb. 56).

Eerste verdieping

Hoofdgebouw

Het knooppunt van het gebouw wordt gevormd door de trap (1.01) (afb. 57) die - net als de rest van de verbouwing uit 1924 - is uitgevoerd in licht expressionistische vormen en art-déco-details (afb. 58).¹⁹ De oorspronkelijke kleurstelling van de trap is niet bekend, maar vermoedelijk zijn oorspronkelijk donkerder kleuren gebruikt. Op de treden liggen later aangebrachte magnesia-plates. De muurlambrisering is afgewerkt met beton-emaille en is afgesloten een muurlat voor de leuning.

De indeling op de verdieping van het deel uit 1762 heeft bij de laatste verbouwingen ten behoeve van kantoren flinke veranderingen ondergaan, waardoor weinig sporen uit oudere tijden bewaard zijn gebleven. In de gang van de *Afdeeling jongens* (1.02) bevindt zich aan de westzijde nog een inbouwkast met schuifdeuren uit 1924 (afb. 59). Aan de westzijde van de gang bevindt zich de *Ziekenkamer* (1.29) (afb. 60) met afgeschuinde wand en daarin een deur naar het terras boven de ingang van de vleugel aan de binnenplaats. Ook bevindt zich hier nog een inbouwkast (medicijnkast?). Daarnaast bevond zich een *Badkamer* (1.28) waarvan de geglazuurde wandtegels nog resterend (afb. 61). In het naastgelegen gedeelte (1.05, 1.27) bevond zich de *Waschplaats jongens*, met twee douches en wc's, evenals de deur voor de nooduitgang. Dit deel is recentelijk ingrijpend verbouwd tot gang (1.05) en pantry (1.27).

De *Slaapzaal jongens* (1.25, 1.26) is verbouwd tot twee kantoren en bevat weinig

¹⁹ Vaak spreekt men in dit verband ook wel over Amsterdamse School, maar dat is een minder passende benaming.

oudere sporen op de nog bestaande 18de-eeuwse roedenvensers in beide gevels na (afb. 62). Ook de berging (1.24), oorspronkelijk deel van de jongensslaapzaal, vertoont geen oudere sporen. De kantoren 1.23 en 1.24 zijn gebouwd in de *Slaapzaal kleine jongens* en worden gescheiden door wat lijkt op een dichtgezette opening met schuifdeuren. Het precieze karakter daarvan kon niet worden vastgesteld. Mogelijk dateert deze scheiding van tijdens de verbouwing uit 1924, maar dan moet het een planverandering betreffen, want in 1924 staat op tekening een andere scheiding aangegeven als afscheiding tussen de kamer van de *Suppoost* en de *Slaapzaal kleine jongens*. In de slaapzaal is in de penant in de oostwand een gietijzeren ventilatierooster uit 1873 zichtbaar. Ook in de *Slaapkamer vader en moeder* (1.21) is in 1924 een vergelijkbaar rooster aangebracht. Verder vertoont deze ruimte, op een inbouwkast na, geen oudere sporen.

Zijvleugel

In de vleugel uit 1924 wordt de gang van de afdeling meisjes nog verlicht door twee hoge raampjes op het noorden (1.03). In die gang bevond zich de wc's, badkamer en douches van de meisjes. De oorspronkelijke badkamer is momenteel tot twee wc's verbouwd, terwijl de wasplaats met wc is uitgebroken ten behoeve van een kantoor (1.30) en een werkkast (1.43). De aansluitende *Kamer juffrouw* is geheel opgenomen in de huidige ontmoetingsruimte (1.31). Het achterste deel van deze vleugel bood oorspronkelijk plaats aan de slaapzaal voor kleine meisjes met aan de westwand een nooddeur naar de noodtrap. Die ruimte is eveneens deels bij de ontmoetingsruimte met pantry getrokken en in de rest bevindt zich een berging en het noodtrappenhuis dat na de aanbouw van de gymzaal aan de westzijde inwendig werd aangebracht (afb. 63).

Zolderverdieping en kap

Hoofdgebouw

De kap van het hoofdgebouw bestond vóór 1924 uit twee parallelle dwarse kappen met daartussen een zakgoot en een verbindingslid. De voorste kap was een zadeldak tussen twee topgevels, waarvan de noordelijke in 1924 werd ingebouwd door toevoeging van de *Logeerkamer* (2.21) aan de andere zijde. De zuidelijke topgevel werd onderdeel van de nieuwe zuidelijke afscheiding (afb. 64). Het oude kozijn met aan de buitenkant duimen ten behoeve van luiken resteert nog (afb. 20). De topgevel is toen niet gesloopt omdat en nog een schoorsteenkanaal in verwerkt zat dat bovendaks in een sierschoorsteen uitmondde. Pas bij het aanbrengen van de betonpannen (rond 1995?) zijn de sierschoorstenen verwijderd. De tweede schoorsteen aan die zijde is een gemetseld ontluchtungskanaal ten behoeve van de ondergelegen jongens slaapzaal.

Bij de verbouwing van 1924 wilde men af van de onderhoudsintensieve zakgoot en heeft men van beide kappen één gemaakt door ter hoogte van de nok een dakbalklaag aan te brengen en zo daar een stuk plat dak te creëren. Het resultaat heet een afgeknot zadeldak. Bij deze ombouw is gebruik gemaakt van de twee paren van zes 18de-eeuwse spanten (afb. 66). Ter hoogte van de jukdekbalken werden horizontale baddingen aangebracht die in het midden een makelaar omvatten (afb. 65). Enkel de naar het binnen gerichte spantpoten van de kapjukken zijn verwijderd en dat is te zien aan de resterende pengaten (afb. 67). Opmerkelijk is dat in ruimte 2.22 nog een flieringbalk van het

voorste kapjuk bewaard gebleven, maar dat is mogelijk het gevolg van de raveling ten behoeve van het schoorsteenkanaal van de noordelijke sierschoorsteen (afb. 68).

Ook na de verbouwing van 1924 was de kap een ongedeelde ruimte zonder functie anders dan opslag. Pas in 1952 is er sprake van dat er separatiewanden op zolder zijn aangebracht. Deze wanden, waarvan de aftekening op een van de spanten zichtbaar is, zijn later door de huidige indeling vervangen (2.02, 2.22, 2.23, 2.24, 2.25, 0.26). In dat proces is op een bepaald moment de dakkapel aan de achterzijde een travee naar rechts opgeschoven onder gebruikmaking van het oude kozijn.

In de bijgebouwde twee noordelijke traveeën bevindt zich aan de Voorhavenszijde de *Logeerkamer* (2.21) met ter weerszijde van de brede dakkapel een ingebouwde kast (afb. 69) met daarin het dakbeschot uit 1924 nog zichtbaar. Op de aansluitende overloop van het trappenhuis (2.01) zijn op afb. 8b (1923) twee ingebouwde kasten getekend, maar bij uitvoering zijn in die hoek de schoorsteenkanalen van de centrale verwarming geplaatst.

Zijvleugel

Ook in de zijvleugel is de kap een beschoten, maar verder ongedeelde ruimte (2.04, 2.10, 0.27, 0.28, 0.29, 0.30), waarschijnlijk vooral bedoeld voor het ophangen van de was. De kap wordt gedragen door vijf hele, en een half spant. De constructie is die van een Hollands spant met sparren in de lijn van het dakvlak, ondersteund door kreupele spantbenen en met een ijzeren strop verbonden. De spanten staan op een voetplaat en hebben een halfhouts bevestigd blokkeel. Schuin geplaatste korbelen verstevigen de hoek tussen spar en de dekbalk van het spant (afb. 70). Bij een ingrijpende vernieuwing in 1994 zijn de spanten bewaard gebleven, maar is de rest van de kap met beschot en zes dakkapellen vernieuwd en vervangen door betonpannen op de schuine dakschilden en daarin aan beide zijden vijf dakvensters. De huidige onderverdeling in de kap is modern.

SAMENVATTING

Het voormalige Hervormde Burger Weeshuis was oorspronkelijk een uit de periode 1760-1770 daterend rijk woonhuis van een aanzienlijke familie uit Delfshaven. De in de literatuur gehanteerde - maar niet op verifieerbare bronnen berustende - datering van 1762 is voor het gemak ook in dit rapport aangehouden. Het gaat om een kenmerkend tweebeukig 18de-eeuws huis met middengang, voorkamer en tuinkamer aan de ene zijde en mooie kamer, trap en opkamer aan de andere zijde. Mogelijk betrof het een vierkante opzet die bij de bouw in 1762 uitgebreid kon worden met twee traveeën aan de noordzijde. De asymmetrisch geplaatste ingang lijkt hierop te wijzen. Bij de bouw zou derhalve uitgegaan zijn van twee samengevoegde oudere voorgangers, zonder dat daar nog iets van in het opgaande werk resteert. Het zeven traveeën brede woonhuis bevat naast de fraaie omlijste ingang momenteel inwendig nog een fraaie gestucte gang, twee rococo schouwen en één, mogelijk twee stucwerkplafonds. Daarnaast zijn de omlijste ingang aan de achterzijde, de vensters op begane grond en verdieping aan de voorzijde en die in de twee zuidelijke traveeën aan de achterzijde nog grotendeels origineel. Ook de kapconstructie met 18de-eeuwse spanten en zijtopgevels aan de voorzijde is nog in overwegende mate bewaard gebleven.

In 1872 werd het woonhuis bestemd tot weeshuis, maar de inrichting daartoe in 1873 noch de latere verbouwingen tot het jaar 1924 hebben bouwkundige sporen nagelaten op een gietijzeren rooster op de verdieping in kamer 1.22 na en mogelijk de schoorsteenmantel in de regentenkamer (0.23).

Na eerdere pogingen werd het weeshuis in 1924 fors uitgebreid door twee traveeën aan de noordzijde van het huis toe te voegen en - aan de binnenplaats - een forse zijvleugel. In deze uitbreiding werd gekozen voor een duidelijke functionele scheiding. Het oude huis werd overwegend voor de jongens bestemd en de nieuwe zijvleugel voor meisjes. Op het knooppunt kwam het nieuwe trappenhuis en aan de Voorhavenzijde werd een 'appartement' toegevoegd voor de binnenvader en -moeder in de vorm van een zitkamer (0.21), met daarboven een slaapkamer (1.21) en op zolder een logeerkamer (2.21). Het belangrijkste element uit 1924 is het toegevoegde trappenhuis in de binnenhoek van het vernieuwde weeshuis. Ook van de toen toegevoegde aansluitende gangen is veel kenmerkende detaillering bewaard gebleven waaronder een wasnis en details in sanitaire ruimten. Karakteristiek zijn ook de inbouwkasten in het *Kantoor en spreekkamer* (0.24) en de *Huiswerkkamer jongens* (0.22). De zijvleugel uit 1924 heeft door een ingrijpende verbouwing in 1924 veel van het oorspronkelijke karakter verloren. Vooral de lange gang op de begane grond (0.04a, 0.07 en 0.28a), de spanten in de kap en de kozijnen in de gevel zijn daar nog de belangrijkste kenmerkende elementen.

WAARDESTELLING

Op basis van de gegevens uit de voorgaande hoofdstukken wordt hieronder een weging gemaakt ten behoeve van de vaststelling van de monumentale waarden. Als uitgangspunt worden de *Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek* (2009) aangehouden. Deze zijn vastgesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Stichting Bouwhistorie Nederland, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Atelier Rijksbouwmeester en Rijksgebouwendienst.

In de *Richtlijnen* wordt onderscheid gemaakt tussen een 'contextuele' en een 'interne' waardestelling.

Bij de 'contextuele' waardestelling wordt een weging gemaakt van waarden van het bouwwerk ten opzichte van soortgelijke gebouwen op landelijk, regionaal of plaatselijk niveau in de vorm van een cultuurhistorische waardering.

Bij de 'interne' waardestelling wordt weging gemaakt van de verschillende onderdelen van één bouwwerk (constructie, exterieur, interieur). Doel is het bepalen van het relatieve belang van de monumentale waarden van onderdelen van het bouwwerk, voorafgaande aan een verbouwing of restauratie waarbij men voor de keus staat deze onderdelen te behouden, te vervangen of te verwijderen.

Laatstgenoemde waardestelling geschiedt zowel in tekst als in een plattegrondtekening met drie kleuren. Deze tekening (waardestelling in plattegrond) valt slechts te gebruiken in combinatie met de tekst van de monumentwaarden. De in dit rapport opgenomen waardestellingsplattegronden zijn gebaseerd op recente tekeningen van bureau Broekbakema.

De waardestelling maakt gebruik van een indeling in drie categorieën:

- Blauw: categorie 1: hoge monumentwaarden, deze zijn van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied;
- Groen: categorie 2: positieve monumentwaarden, deze zijn van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied;
- Geel: categorie 3: indifferente monumentwaarden, deze zijn van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.

CULTUURHISTORISCHE WAARDERING

(contextuele waardestelling)

De contextuele waardering van het voormalige weeshuis is in feite al gemaakt toen het in 1973 als rijksmonument is aangewezen onder nummer 32890 (zie *Bijlage Redengevende omschrijving*). Uit de toen opgestelde summiere redengevende omschrijving zijn geen nadere beweegredenen af te lezen, maar vooral het statige karakter van dit 18de-eeuwse pand zal de belangrijkste reden tot aanwijzing zijn. Met het noemen van negen traveeën is de aanbouw van 1924 in feite impliciet in de beschrijving meegenomen. Over de zijvleugel wordt gezweven, omdat die in 1973 nog niet in de aandacht stond.

Inmiddels kan de beschrijving nader gepreciseerd worden, zoals in het bovenstaande is gedaan, en blijkt het niet enkel om een 18de-eeuwse gevel met Lodewijk-XV-ingangspartij te gaan, maar om een heel huis met inwendig en aantal belangrijke decoratieve details uit die tijd, evenals constructieve, zoals de overwegend bewaard gebleven 18de-eeuwse kapconstructie.

Naast deze architectuurhistorische redenen zijn er ook cultuurhistorische redenen van belang door het feit dat het rijke woonhuis in 1872 tot weeshuis werd bestemd en - nadat het een halve eeuw als zodanig functioneerde - er een verbouwing volgde die juist dat weeshuis karakter versterkte door de toevoeging van een nieuwe zijvleugel. Die functieverandering en vervolgens die versterking van deze functieverandering geeft het gebouw een extra bijzonderheid. En hoewel de zijvleugel uit 1924 niet expliciet in de redengevende omschrijving genoemd staat, behoort deze daar in zijn functionele en architectonische ontwikkeling wel toe.

De vergelijking met het Delftse Meisjeshuis uit 1769-1771 is al gemaakt. Beide gebouwen hebben een zelfde architectuurstijl en versieringen. Het Delftse gebouw is echter gebouwd als *weeshuis*, dat in Delfshaven als woonhuis. Maar waar in Delft de ontwikkeling van het woonhuis in de 20ste eeuw minder goed afleesbaar is, kan dat in Delfshaven met de ombouw van woonhuis tot weeshuis wel. Dat verleent het pand in Delfshaven een extra status van landelijke waarde boven dat van monumentaal woonhuis en vormt een aanvullende reden op de terechte plaatsing op de monumentenlijst.

MONUMENTWAARDEN

(interne waardestelling)

Bouwmassa, constructie en indeling

Hoog-monumentale waarde hebben:

- De nog aanwezige en duidelijk herkenbare bouwmassa, bestaande uit twee bouwlagen onder één kap, en de voorgevelindeling van het woonhuis uit 1762, de in aangepaste stijl (indeling, materiaal, en detaillering) opgetrokken voorgevel van de uitbreiding uit 1924, en de gedeeltelijk nog herkenbare indeling uit 1762 in de zuidelijke drie traveeën van de achtergevel.
- Voorts de indeling van het woonhuis uit 1762 met de midden- en dwarsgang (waar zich oorspronkelijk het trappenhuis bevond).
- De oorspronkelijk tweebeukige kapconstructie waarbij duidelijk zichtbaar de plaats van de verwijderde spantbenen van de oude constructie ter hoogte van de zakgoot, evenals een restant van een flieringbalk in ruimte 2.22.
- De bouwmassa van de in 1924 aangebouwde zijvleugel, bestaande uit een onderkelderde tweelaags vleugel onder een afgeplat schilddak, aansluitend op een eveneens in 1924 ter plaatse van een voormalige blokmakerij opgetrokken bouwdeel met appartement voor de binnenvader en -moeder en het trappenhuis.
- De gevelindeling (zuidgevel) van de zijvleugel uit 1924 met vensterreeks op begane grond en verdieping, een ingang (naar de keuken) en een erker op de verdieping.

- Voorts de oorspronkelijke indeling van de uitbreiding uit 1924, bestaande uit trappenhuis met doorgaande trap van de begane grond naar de zolder en onder deze trap gelegen keldertrap, de lange gang op de begane grond met de daarin nog aanwezige deuren en bovenlichten, het trapgat naar de proviandkelder. De karakteristieke, eenvoudige kapsanten uit 1924.

Afwerking exterieur

Hoog-monumentale waarde hebben:

- Het metselwerk van de voorgevel van het 18de-eeuwse bouwvolume met hardstenen elementen als plint, neuten, dorpels en stoep (restant); de gesneden voordeur met omlijsting, en de schuiframen met roedenverdeling en houten kozijnen in voor- en achtergevel en de deels nog oorspronkelijke omlijsting van de gangdeur in de achtergevel.
- De in het zuidelijk deel van de achtergevel (westgevel) aanwezige ramen uit 1924 met roedenverdeling.
- De dubbele dakkapel aan de voorzijde van de zijvleugel uit 1924. Het kozijnhout van de samengestelde raampartijen uit 1924 inclusief erker; de ramen zijn vernieuwd.

Positieve waarde hebben:

- De deels vernieuwde enkele dakkapellen met houten wangen in de vorm van 1762.
- De vernieuwde ramen op begane grond in de achtergevel van het bouwvolume uit 1762 (ramen uit 1924 geheel vernieuwd naar bestaand model) en de vernieuwde ramen in de oorspronkelijke kozijnen in de zijvleugel uit 1924.

Indifferente waarde hebben:

- Nooduitgang en trap en de moderne (niet uit 1762 of 1924 daterende) ramen en deuren.

Afwerking interieur

Hoog-monumentale waarde hebben:

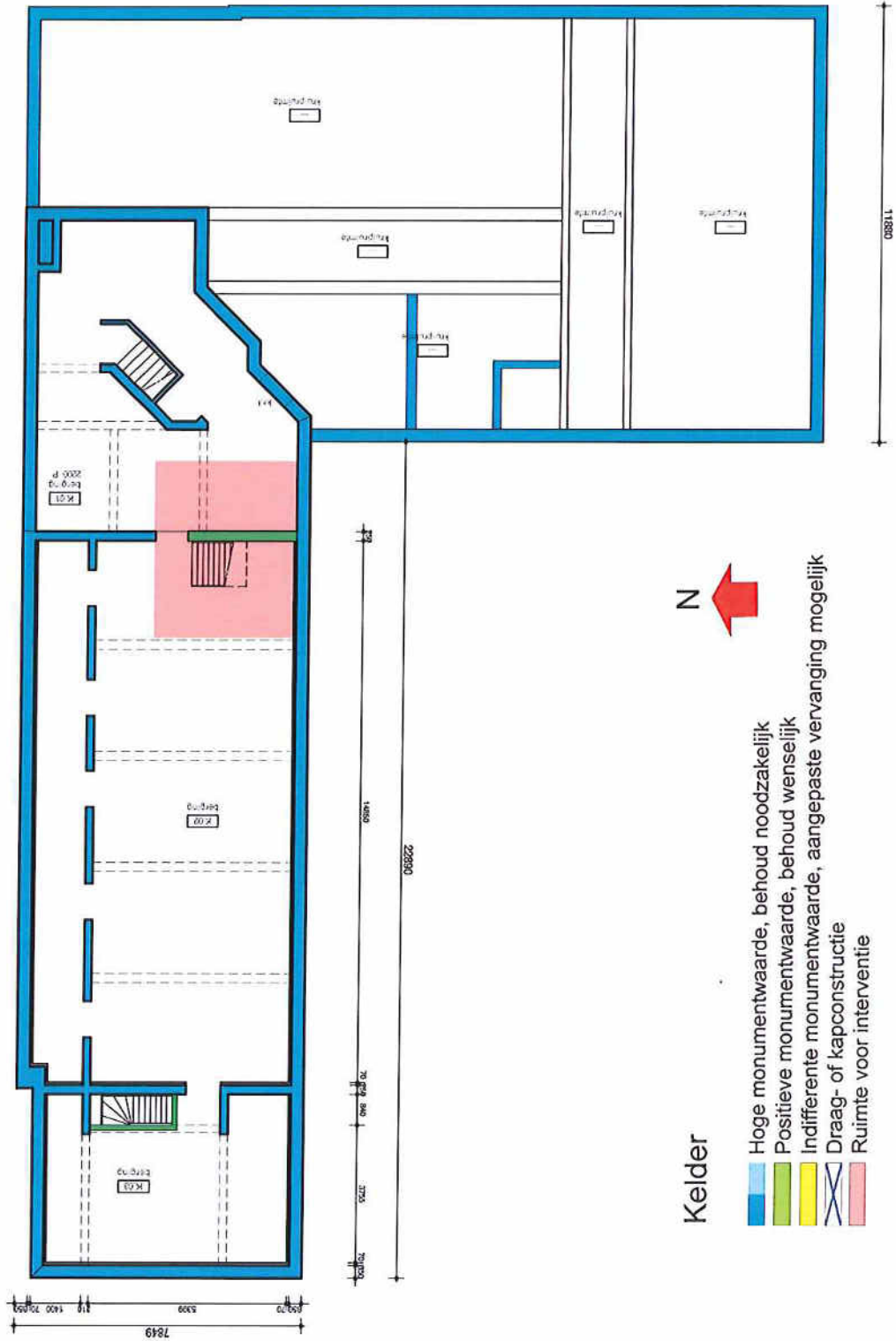
- In het bouwdeel uit 1762 de decoratieve stucplafonds in ruimten 0.24 en 0.25, de schouwpartijen in 0.24 en 0.23 en het stucwerk van plafond en wandnissen in de *vestibule* 0.03, alles in Lodewijk-XV stijl en daterend uit 1762, voorts de uit dezelfde tijd daterende voordeur met snijraam en een tweetal binnendeuren te weten een dubbele deur (ontdaan van decoratie) met omlijsting als verbinding tussen 0.24 en 0.25 en een gedeelte van een paneeldeur in doorgang naar 0.41 (aan binnenzijde lijsten verwijderd).
- Voorts de uit 1924 daterende granitvloeren in de gangen 0.03 en 0.02, de betegeling in de gang 0.03 (nis met wasbak), toiletten 0.41, badkamer 1.28 en werk-kasten naast de trap, paneeldeuren, evenals de samengestelde bovenlichten boven doorgangen in de gang 0.07 en wandkasten in 0.22 uit die tijd (in 0.24 bevinden zich ook kasten maar die zijn van mindere kwaliteit; positief). Hoog-monumentaal is ook het restant van een oudere kast (1924) met schuifdeuren in de gang op de verdieping (1.02). Het voormalige *toilet regenten* in de gang naast 0.26.

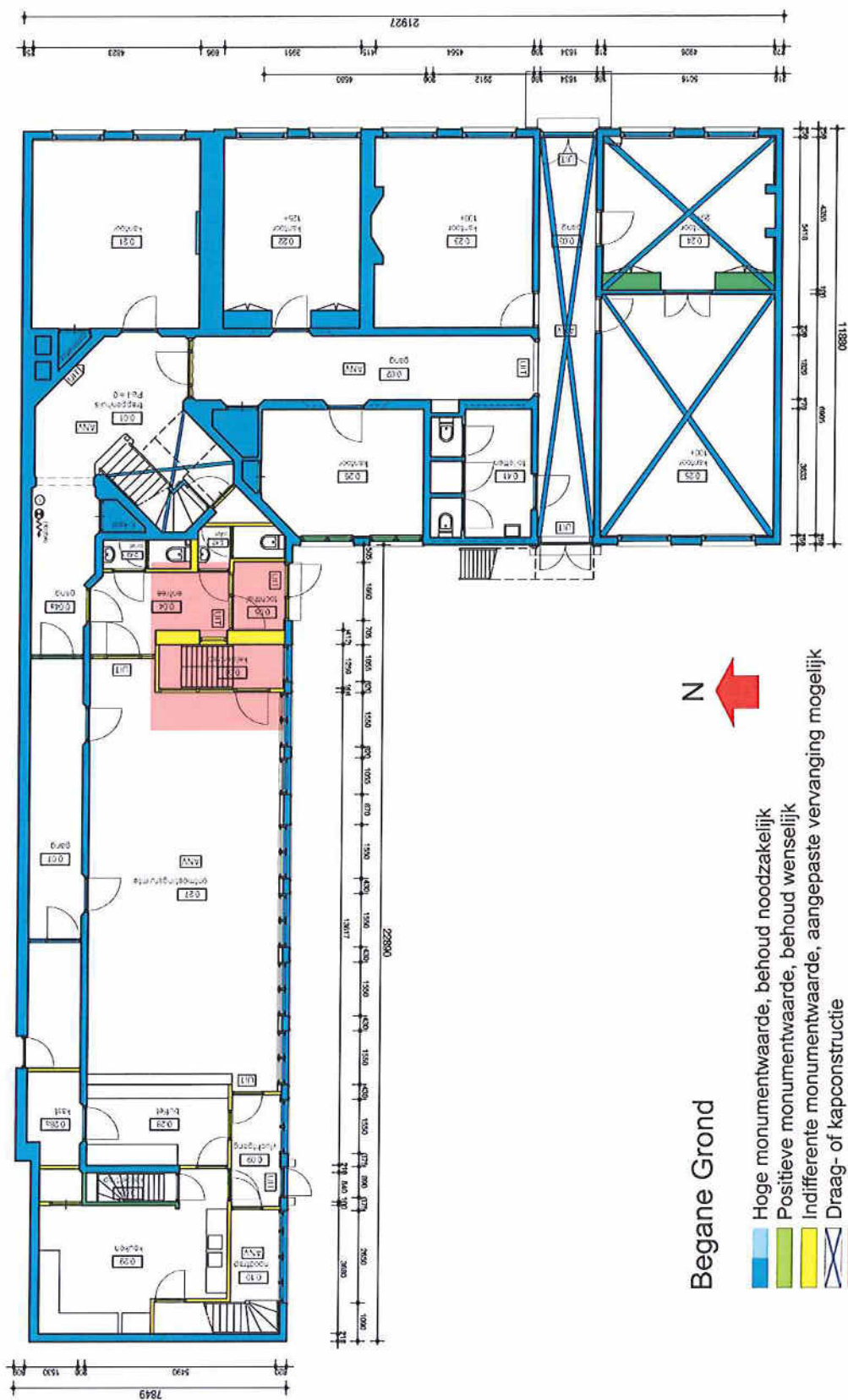
- De in de kruipruimte onder 0.41 aanwezige (groen/rode) tegelvloer en restant (met-selwerk) als overblijfsel van waarschijnlijk de 18de-eeuwse keuken die zich in een (klein) souterrain onder een opkamer bevond. Het vloerniveau van deze opkamer is bij verbouwing in 1924 verlaagd. Ter plaatse bevindt zich een toen gebouwde toiletruimte (0.41).
- In de uitbreiding van 1924, de trap in het trappenhuis (0.01, 1.01, 2.01) met houten trapleuning en gesneden eindbalusters van begane grond naar de zolderverdieping.
- De samengestelde bovenlichten (vier stuks in de lange gang op de begane grond: 0.04a, 0.07 en 0.28a) en tocht-pui in de gang (0.07/0.28a) op de begane grond, eenzelfde bovenlicht in de gang (1.04) op de eerste verdieping, alles uit de bouwtijd (1924).

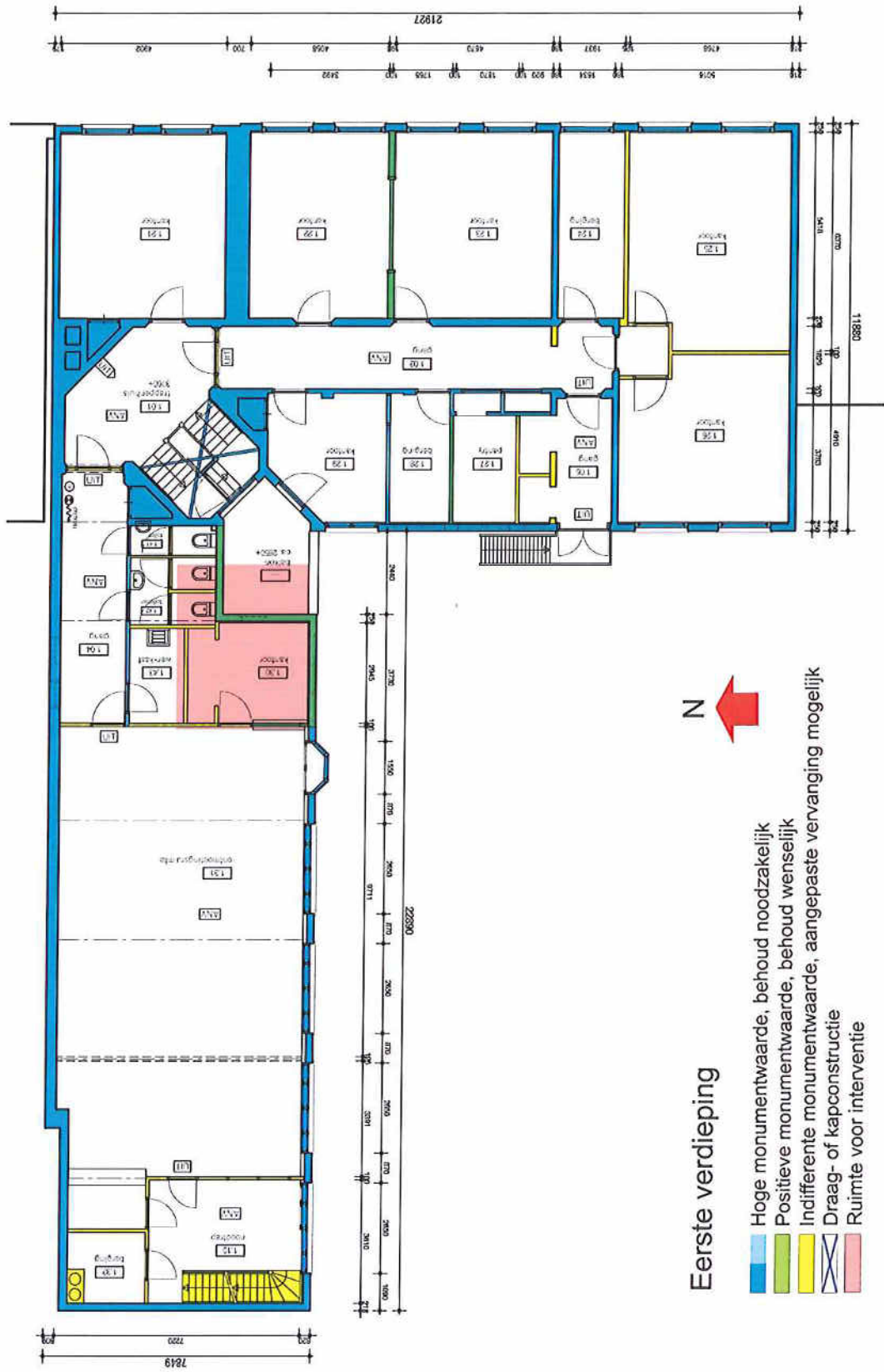
Indifferente waarde heeft:

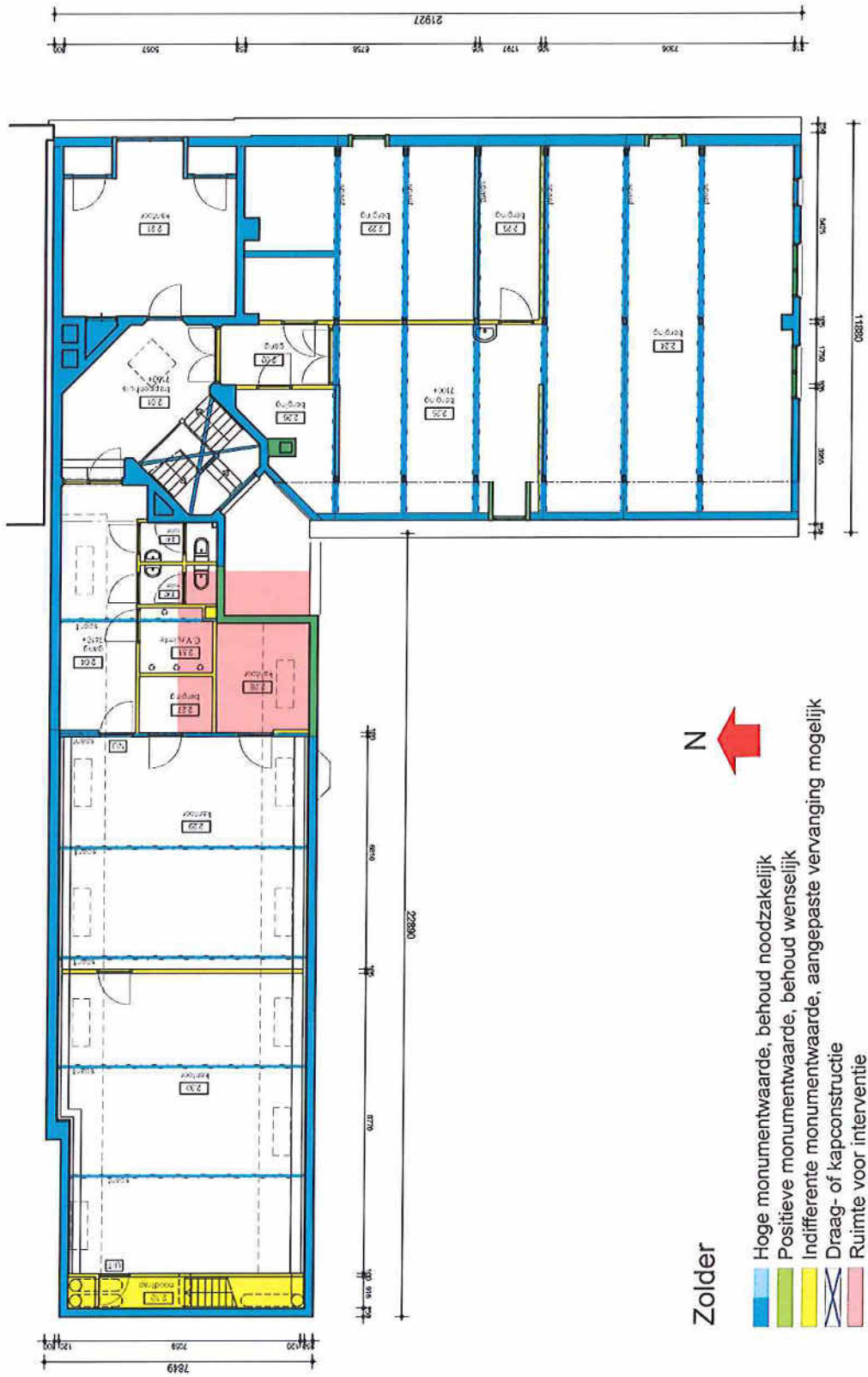
- De moderne afwerking van wanden, vloeren en verlaagde plafonds.

WAARDESTELLINGSPLATTEGRONDEN

AANBEVELINGEN

1. De karakteristieke en nog herkenbare bouwmassa en indeling van de 18de-eeuwse fase en die van het eerste kwart van de 20ste eeuw te behouden in samenhang met de nog aanwezige bijbehorende afwerking.
2. Terughoudend om te gaan met metsel- en voegwerk van de voorgevel en dit waar nodig zorgvuldig te herstellen.
3. Zowel de roedenvensers als de daarin opgenomen schuiframen in voor- en achtergevel te behouden en zorgvuldig te herstellen.
4. De kap van het oude gebouw terughoudend te behandelen en de ruimte te bestemmen voor extensieve functies zoals berging. In de kap van de zijvleugel zijn enkel de spanten van waarde.
5. De stucplafonds weer geheel in het zicht te brengen en de andere 18de-eeuwse decoraties te herstellen.
6. Karakteristieke details uit de weeshuis-periode, zoals de ingebouwde kasten in ruimte 0.22 en die in gang 1.02, te behouden en te herstellen, evenals het regententoilet in de gang naast 0.26.
7. De gangenstructuur in het gehele pand door inpassing te behouden. Zowel de middengang met vloerafwerking en deuren met bovenlichten als de lange gang op de begane grond in de zijvleugel met eenzelfde detaillering.
8. Aanvullende voorzieningen voor ontsluiting en verticaal transport te concentreren in het westelijk deel van de zijvleugel tussen erker op de verdieping en de trap uit 1924 (zie markering *Ruimte voor interventie* op waardestellingsplattegronden).

BRONNEN EN LITERATUUR

Bronnen

- Gemeentearchief Rotterdam (GAR)
 - 354 Hervormd Burger Weeshuis Delfshaven
 - pandkaart dS+V
 - digitale stamboom
 - Dagblad van Rotterdam, 5 mei 1923
 - Kadaster, artikel 1517
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)
 - panddossier
 - foto-collectie
 - bibliotheek

Literatuur

- Jager, Gemke W.M. & C. Willemijn Fock, *Italiaans stucwerk in Den Haag en Leiden 1700-1800*, Delft 1984.
- Kleijn, F.J., *Beschrijving en geschiedenis van Delfshaven*, Delfshaven 1873, 377-385.
- Romer, Herman, *Delven in Delfshaven: Beknopte geïllustreerde geschiedenis van een Rotterdams stadskwartier*, 's-Gravenhage 1979, 43.
- Swigchem, C.A. van, 'De stadsfabriek in de tweede helft van de achttiende eeuw', in: *Delftse studiën*, Assen 1957, 293-328.
- Vey Mestdagh, J.H. de, 'Het Hervormd Burger Weeshuis te Delfshaven', *Rotterdamsch Jaarboekje*, (1958), 224-232.

BIJLAGE: Redengevende omschrijving

OBJECT-GEGEVENS
OBJECTEN DATABANK (ODB)
RIJKSDIENST VOOR HET
CULTUREEL ERFGOED

Datum : november 2009

BASISGEGEVENS

Provincie	: Zuid-Holland	Object-code	: 3025HD-00057-01
MIP-gebied	: Gemeente Rotterdam	Rijks-mon.nr	: 32890
Gemeente	: Rotterdam		
Plaats	: Rotterdam		

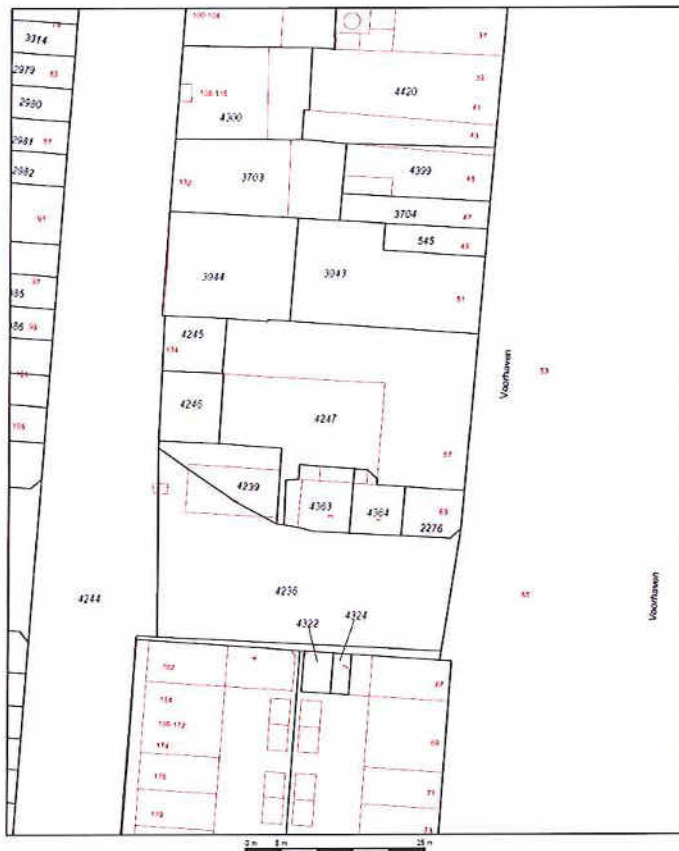
Aanduiding	: RdMz
Bescherming	: Art. 6 Ingeschreven
Bebouwde kom	: Onbekend
XY-Coord.	: 90348 - 435811

Plaats	: Rotterdam
Straat	: Voorhaven
Huisnummer	: 57

REDENGEVENDE OMSCHRIJVING

Pand met verdieping, ter breedte van negen vensterassen, derde kwart 18de eeuw.
Lodewijk XV-ingangspartij; venster met 12-ruits-ramen.

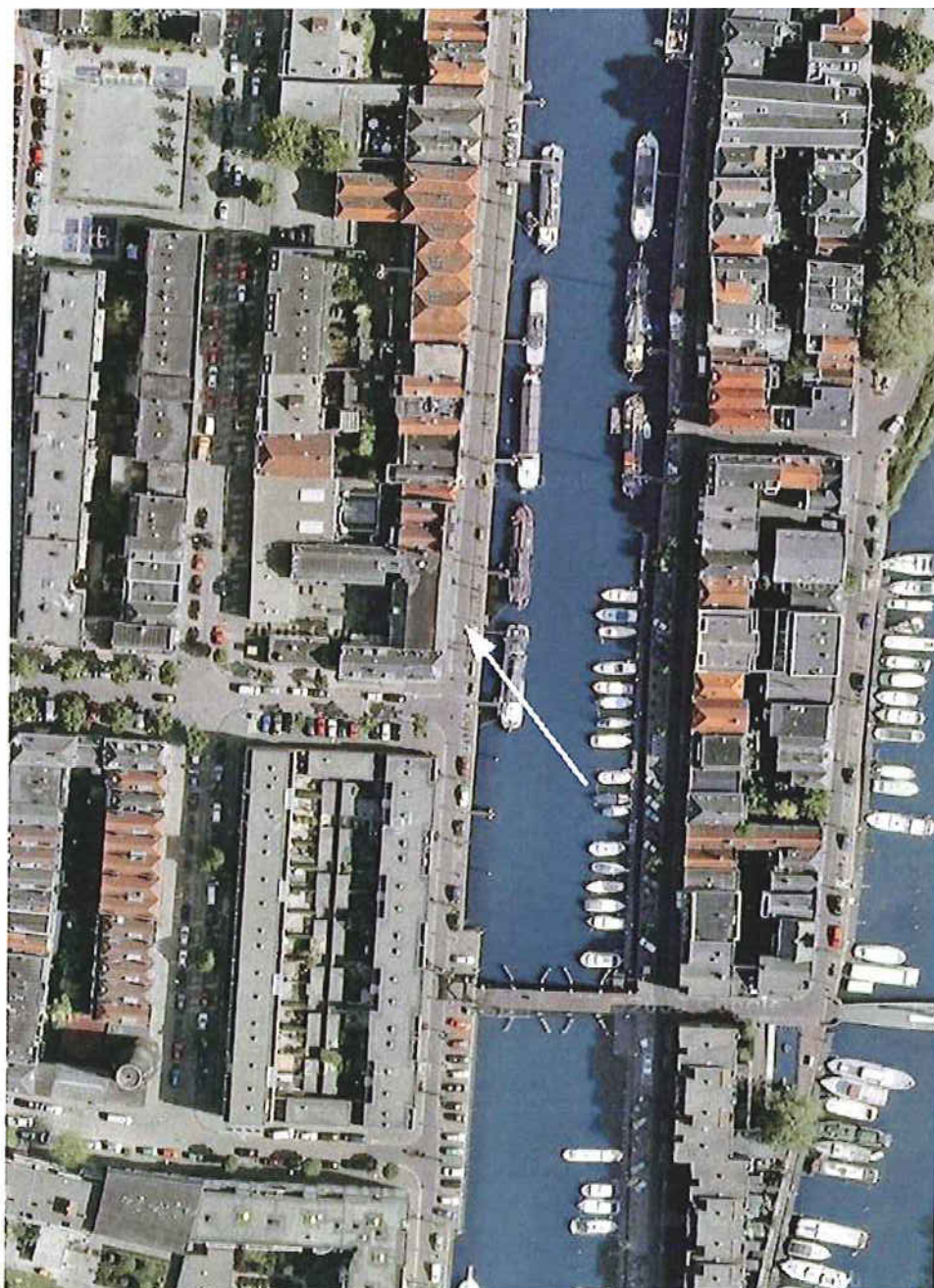
AFBEELDINGEN

Afb. 1a Uittreksel kadastrale kaart Voorhaven 57, Rotterdam/Delfshaven, sectie A, perceel 4247. De kaart is noordgericht. (Herkomst: www.kadaster.nl)

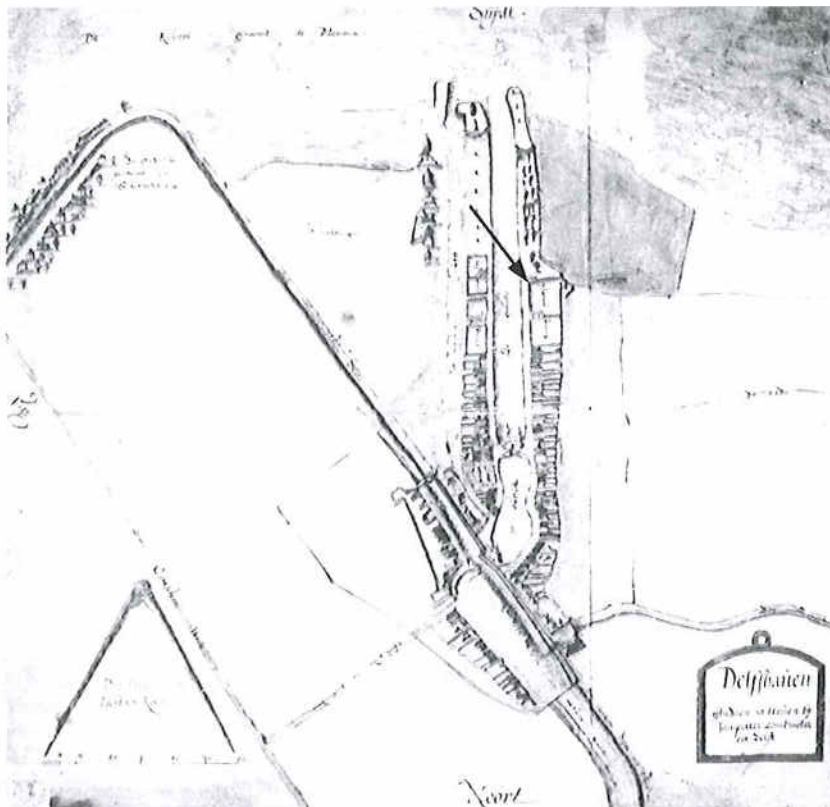

Afb. 1b Omgevingskaart Voorhaven 57, 3025HD, Rotterdam/Delfshaven. Het object bevindt zich centraal op de kaart. De kaart is noordgericht. (Herkomst: www.kadaster.nl)

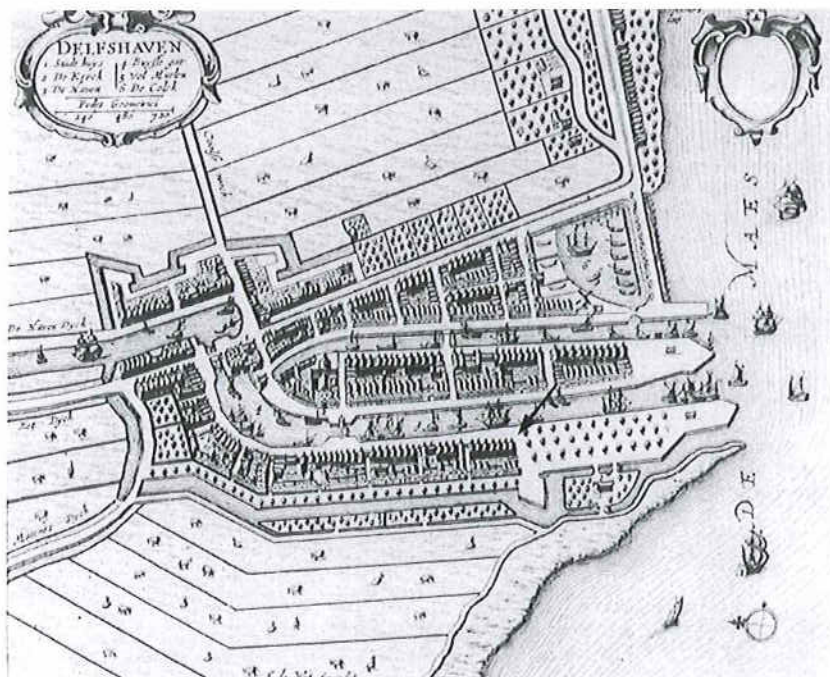

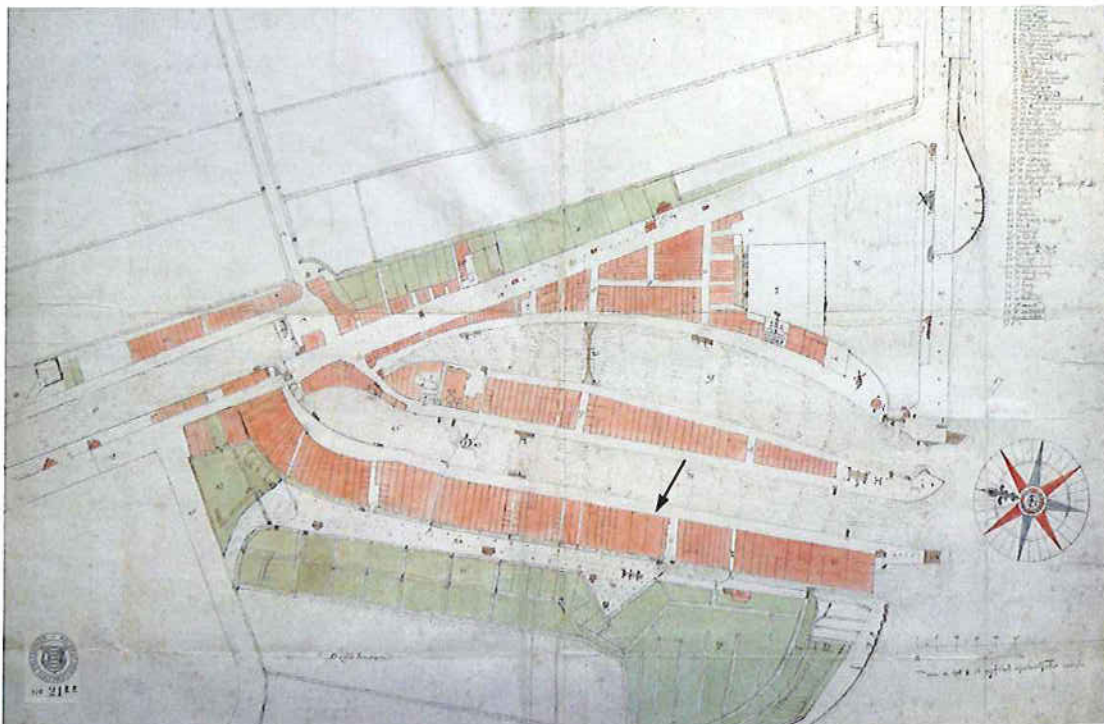
Afb. 2 Satellietfoto van Voorhaven 57 en directe omgeving. De foto is noordgericht. (Herkomst: Google maps)

Afb. 3 Plattegrond van Delfshaven met ontwerpen voor verdedigingswerken uit 1573. Handschrift op perkament van Jan Janzs Potter. Noord is onder. De pijl wijst richting het latere weeshuis. In de twee vierkanten staat geschreven: *haring* en *plaatsen*. Aan de westzijde van de Voorhaven ligt een schans met een driehoekig aardwerk. (Herkomst: GAR)

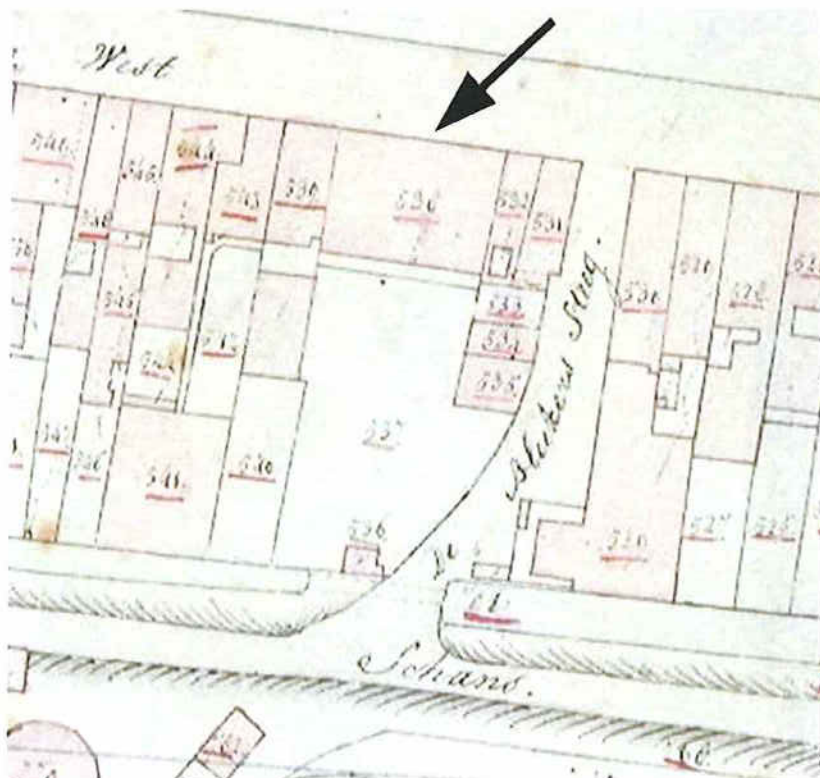

Afb. 4 Plattegrond van Delfshaven uit 1632. Noord is links. Op deze kaart zijn de twee lege blokken van afb. 3 bebouwd. De pijl wijst richting het latere weeshuis. (Herkomst: RCE)

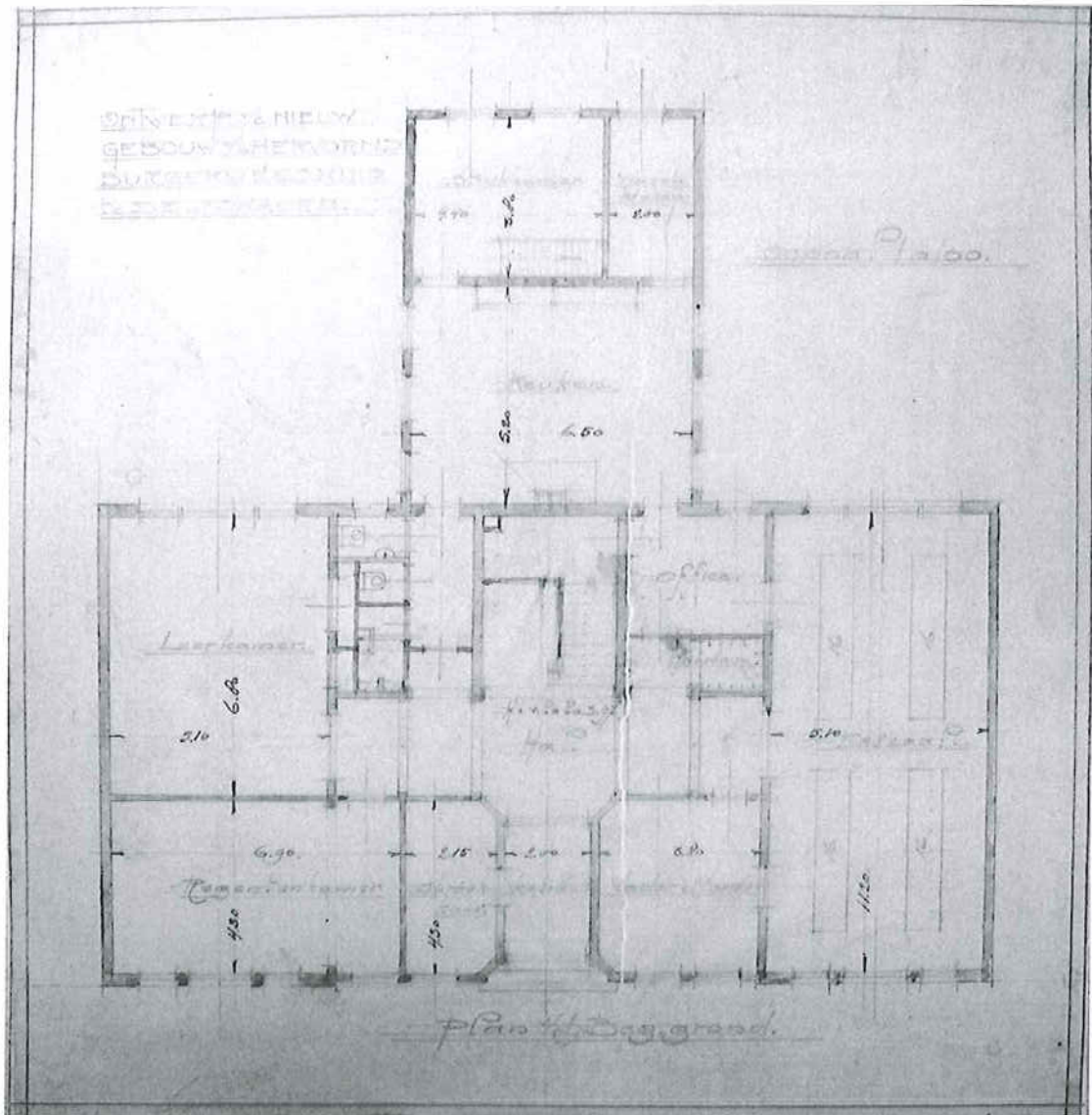

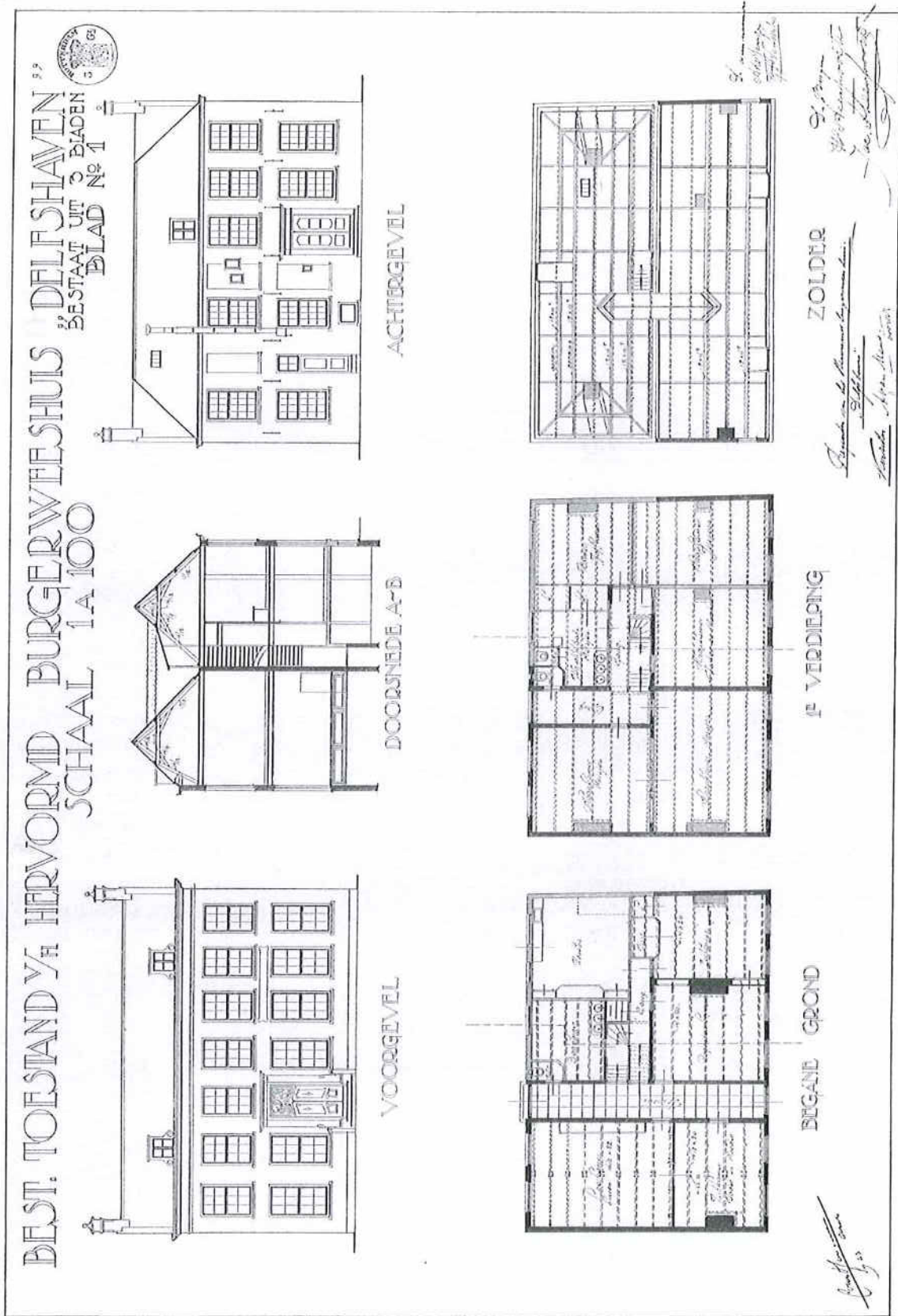
Afb. 5 Plattegrond van Delfshaven door Dirck Verburch uit circa 1670. Noord is links. Aan de zuidzijde zijn twee nieuwe blokken bebouwd. De pijl wijst richting het latere weeshuis. (Herkomst: GAR)

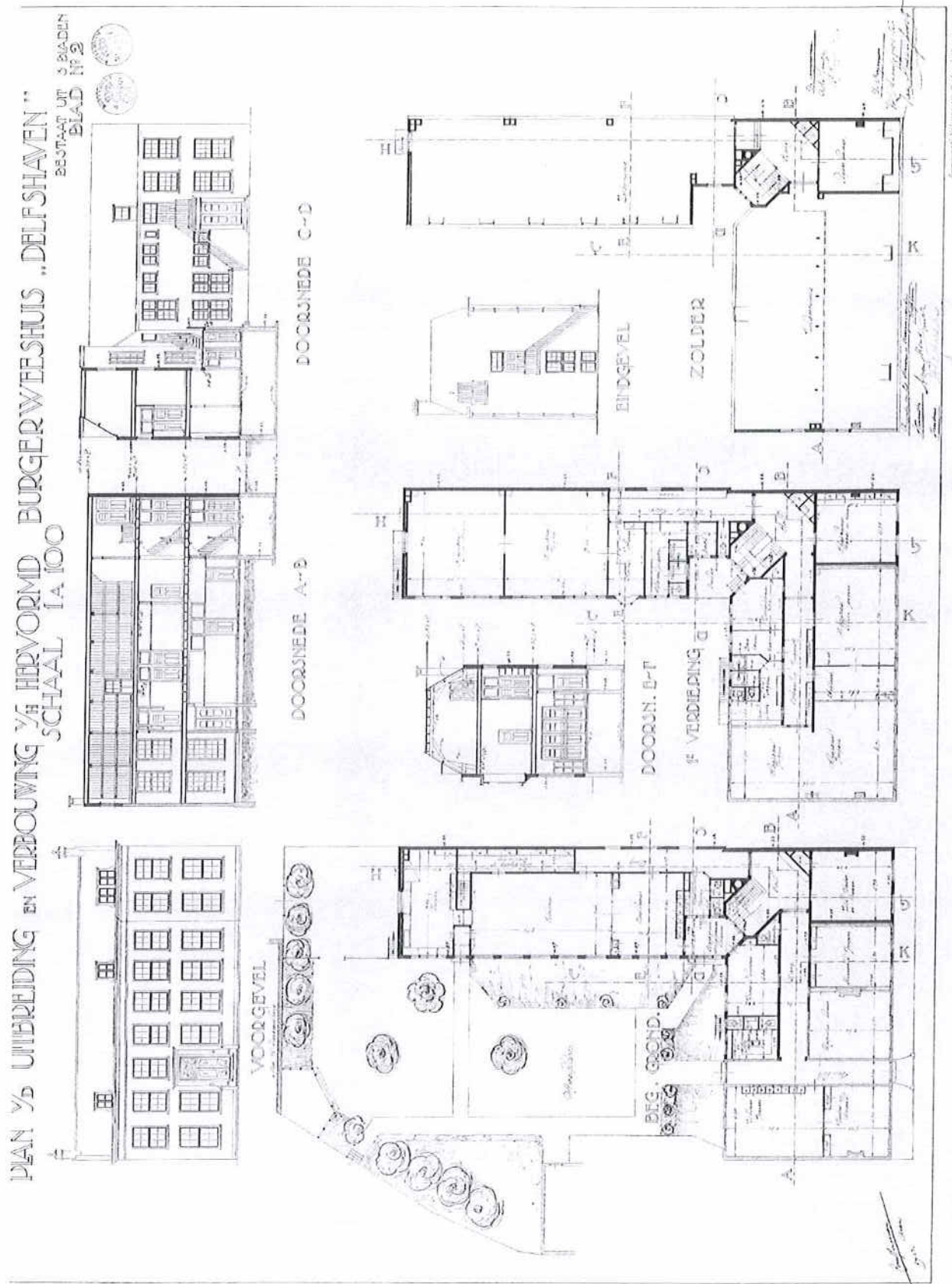
Afb. 6 Uitsnede van het kadastrale minuutplan van 1832; Voorhaven 57 is nr. A538. (Herkomst: www.watwaswaar.nl)

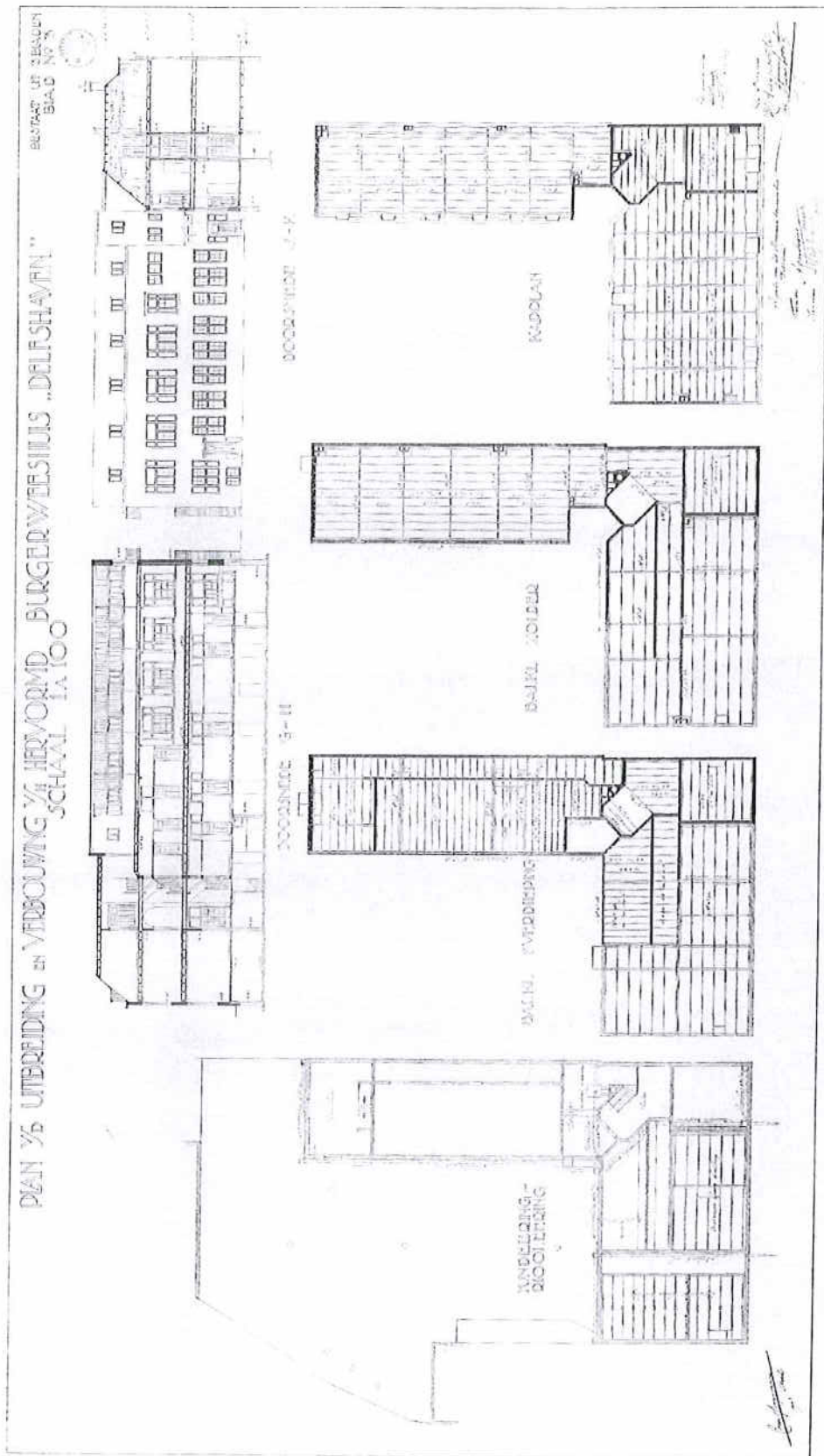
Afb. 7 Plan voor een nieuw weeshuis aan Voorhaven 57 uit 1913 naar ontwerp van G.A. van der Wilde. Het plan voorzag erin het oude pand door nieuwbouw te vervangen. (Herkomst: GAR)

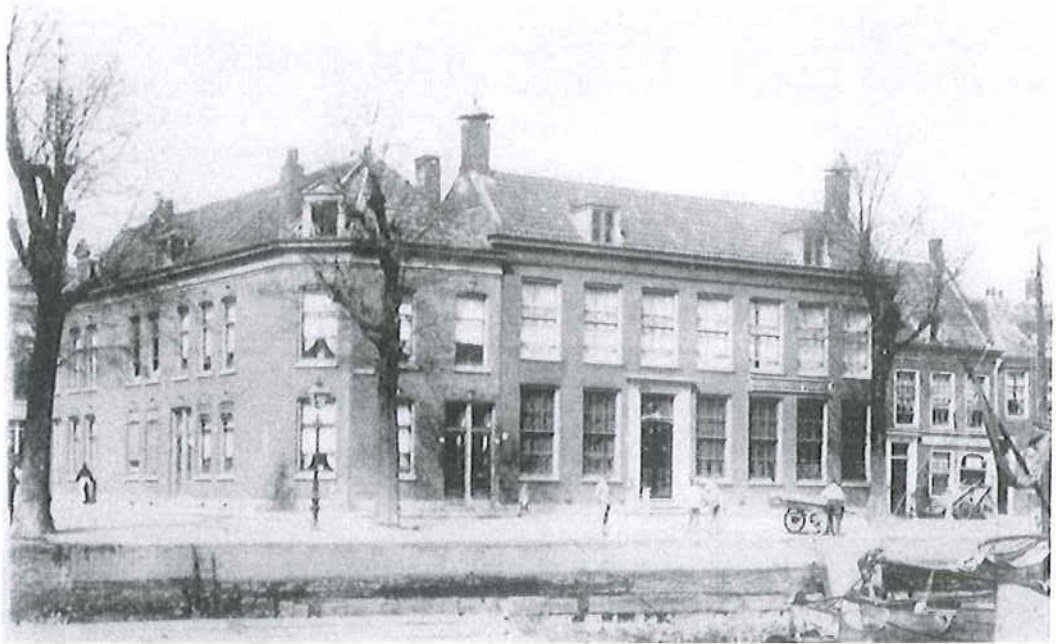
Afb. 8a Best. toestand v/h Hervormd Burgerweeshuis "Delfshaven" Blad n^o-1. Gesigneerd: Corn. Hoogeveen, arch.; gedateerd: 1923. Opmeting van de bestaande toestand van het weeshuis in 1923. (Herkomst: GAR)

Afb. 8b Plan v/d uitbreiding en verbouwing v/h Hervormd Burgerweeshuis "Delfshaven" Blad n $^{\circ}$ 2. Gesigeneerd: Corn. Hoogeveen, arch.; gedateerd: 1923. Bestektekening van de verbouwing uit 1924. (Herkomst: GAR)

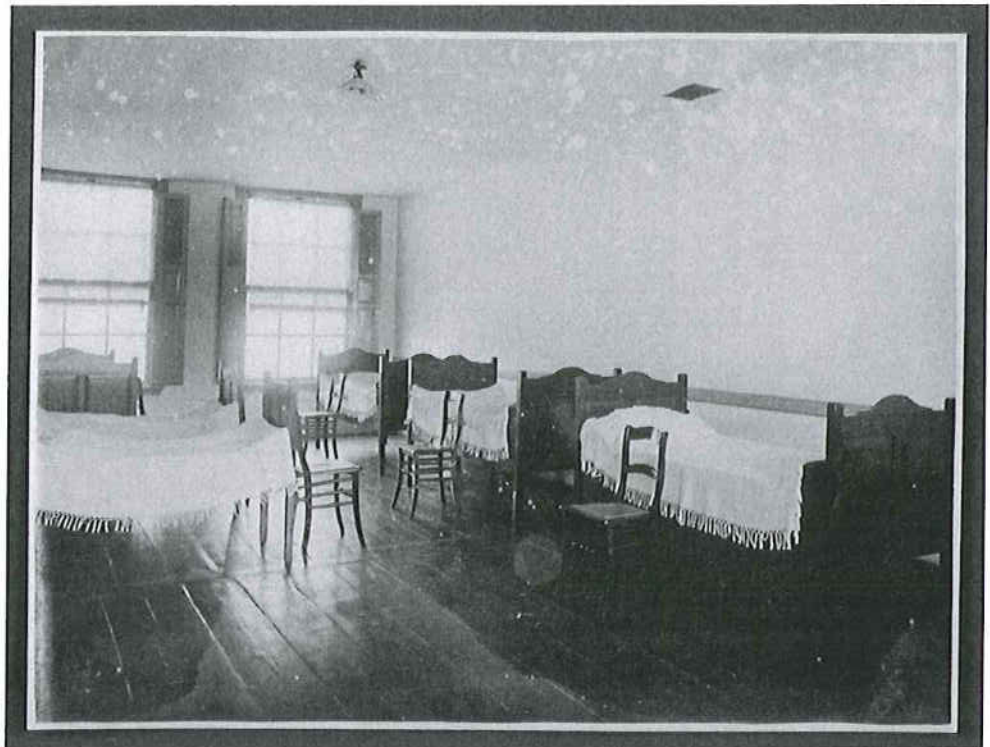
Afb. 8c. Plan v/d uitbreiding en verbouwing v/h Hervormd Burgerweeshuis "Delfshaven" Blad n° 3. Gesigneerd: Corn. Hoogeveen, arch.; gedateerd: 1923. Bestektekening van de verbouwing uit 1924. (Herkomst: GAR)

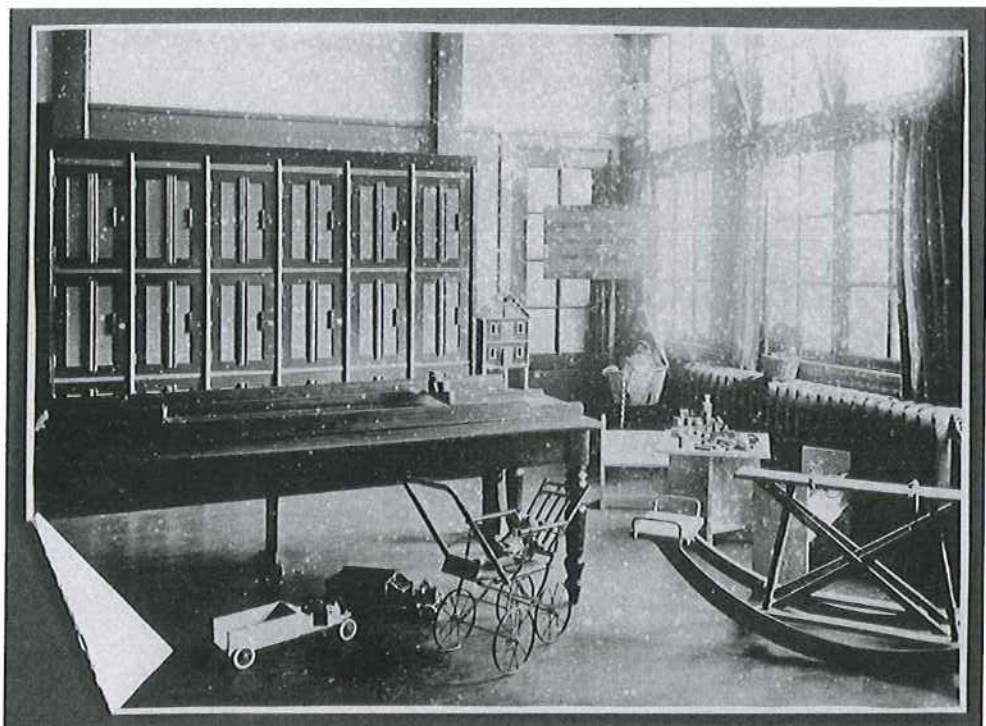
Afb. 9 Het Hervormd Burger Weeshuis voor de verbouwing. (Herkomst: GAR, fotograaf: H.A. van Oudgaarden)

Afb. 10a De eetkamer van het Hervormd Burger Weeshuis in 1929. (Herkomst: GAR, Album 1929, fotograaf: F.H. van Dijk)

Afb. 10b De slaapzaal voor de jongens in het Hervormd Burger Weeshuis in 1929. (Herkomst: GAR, Album 1929, fotograaf: F.H. van Dijk)

Afb. 10c De naaikamer in het Hervormd Burger Weeshuis in 1929. De kamer is voorzien van een vaste kast met opbergkastjes. (Herkomst: GAR, Album 1929, fotograaf: F.H. van Dijk)

Afb. 11 De drie boven- en benedenwoningen die in 1893 naast het Hervormd Burger Weeshuis aan de toenmalige Bleekerssteeg (tegenwoordig 2de Schansstraat) zijn gebouwd.

Afb. 12 De straatwand van de Voorhaven met het voormalig Hervormd Burger Weeshuis.

Afb. 13 De op het oosten gerichte voorgevel van Voorhaven 57.

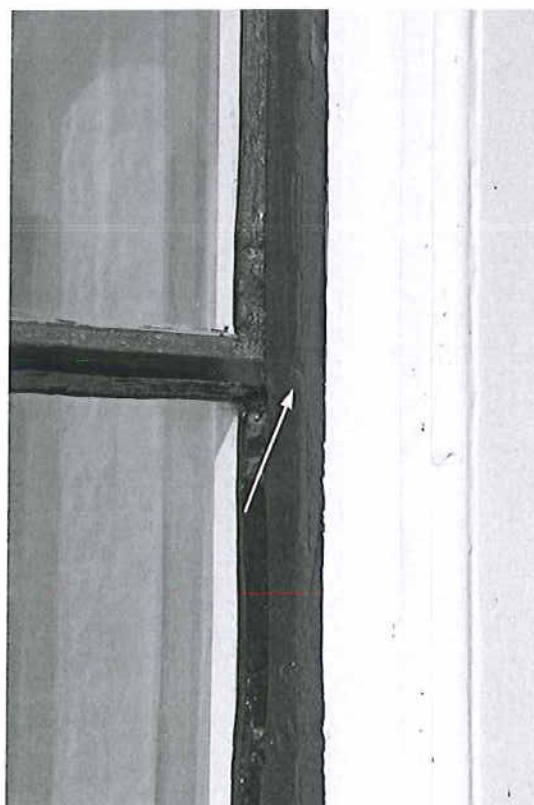
Afb. 14 Voorgevel. De omlijste entree uit 1762.

Afb. 15 Voorgevel. Detail van het voorgevelmetselwerk met kraslijnen (bij de pijlen) voor het zorgvuldig in verband metselen.

Afb. 16 Voorgevel. Een van de uit 1762 daterende vensters op de begane grond.

Afb. 17 Voorgevel. Detail raamroede met toognagel (bij de pijl) op de begane grond.

Afb. 18 Voorgevel. Venster op de verdieping met loodslab op de onderdorpel.

Afb. 19 Voorgevel. Venster op de begane grond uit 1872 en rechts de wat rommelige aansluiting tegen het rechts naastgelegen pand.

Afb. 20 Zuidelijke zijgevel. Topgevel met de rommelige aansluiting op de plaats waar voorheen op het nokeind een forse schoorsteen stond. Het kleine kozijn - met er midden boven een anker - dateert vermoedelijk nog uit de 18de eeuw.

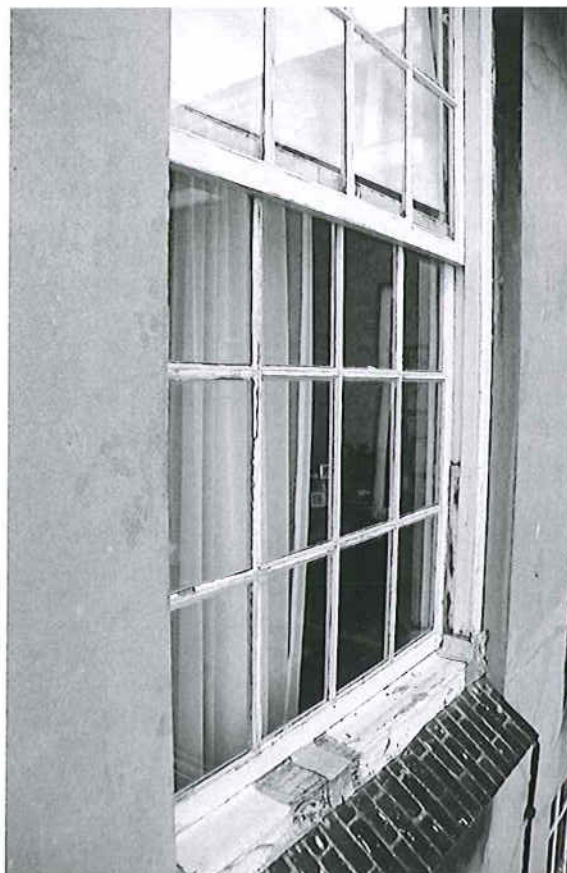
Afb. 21 Aan de noordzijde van het dak staat de dubbele schoorsteen van de centrale verwarming.

Afb. 22 De achtergevel van het huis, met rechts de achterzijde van de woningen aan de 2de Schansstraat (afb. 11) en links de zuidgevel van de vleugel uit 1924

Afb. 23 Achtergevel huis. De omlijste ingang.

Afb. 24 Achtergevel huis. Detail van venster uit 1762.

Afb. 25 De binnenplaatsgevel (zuidgevel) van de vleugel uit 1924.

Afb. 26 Zuidgevel vleugel 1924. Samengesteld venster op de verdieping.

Afb. 27 Zuidgevel vleugel 1924. De erker op uitkragend metselwerk van de *Kamer Juffrouw* (tekening 1923, afb. 8b) had een goed uitzicht op de speelplaats.

Afb. 28 Vleugel 1924, cv-kelder. Schoorsteenvoet en standplaats centrale verwarmingsketel.

Afb. 29 De kelder in de vleugel uit 1924.

Afb. 30 De aan de westzijde gesitueerde provisiecellder in de vleugel uit 1924.

Afb. 31 Kruipruimte onder ruimte 0.26, de *Kamer kleine kinderen* (tekening 1923, afb. 8b). De aansluiting van een dwarsmuur in gele steen op de achtergevelmuur.

Afb. 32 In de kruipruimte liggen nog restanten van een mogelijk 17de-eeuwse tegelvloer met groengeglazuurde en rode plavuizen.

Afb. 33 In de zuidwestelijke hoek van de kruipruimte onder de toiletten (ruimte 0.41) liggen nog restanten van muurtjes van een kelderinbouw.

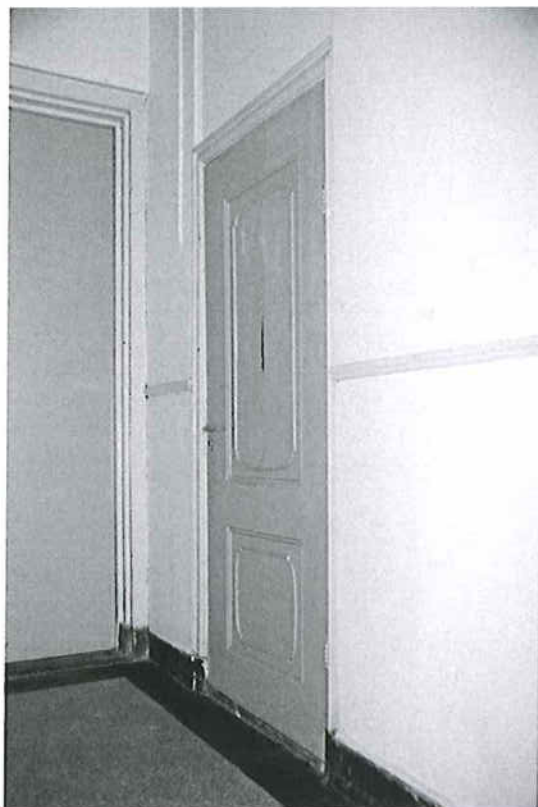
Afb. 34 De middengang (0.03), *Vestibule* (tekening 1923, afb. 8b), met stucwerk in Lodewijk-XV-stijl. De oorspronkelijke marmere vloer is in 1924 vervangen door een terrazzovloer met zwarte rand.

Afb. 35 Middengang (0.03). Detail van het rococo-stucwerk

Afb. 36 Middengang (0.03). Gedenkplaat ter herinnering aan de stichting van het weeshuis in 1872.

Afb. 37 Middengang (0.03). Deur naar ruimte 0.41, *Waschplaats en garderobe jongens* (tekening 1923, afb. 8b).

Afb. 38 Ruimte 0.41, met vloer, betegeling, wc-deuren c.a. uit 1924.

Afb. 39 Ruimte 0.23, *Kamer regenten* (tekening 1923, afb. 8b), met schouw uit 1762.

Afb. 40 Ruimte 0.24, *Kantoor en spreekkamer* (tekening 1923, afb. 8b), met rococo-schouw uit 1762.

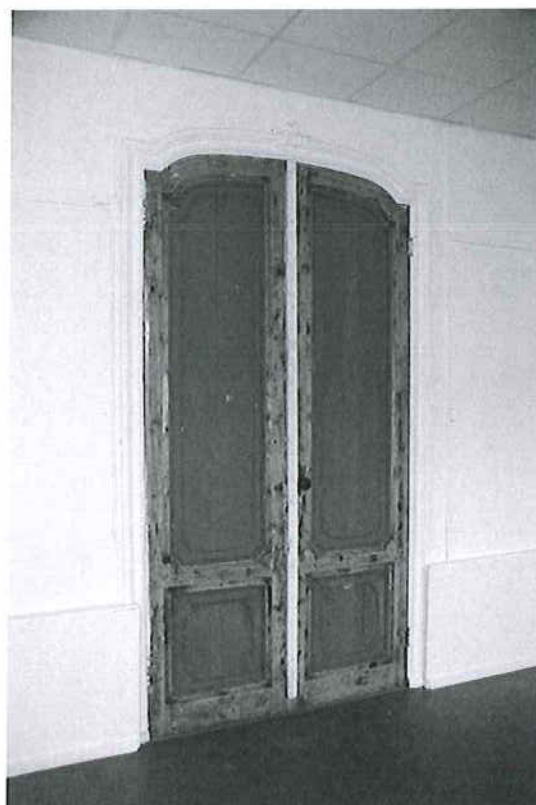
Afb. 41 Ruimte 0.24. Detail stucwerk schouw.

Afb. 42 Ruimte 0.24. Detail van het stucplafond, zichtbaar via gat in het verlaagde plafond.

Afb. 43 Ruimte 0.24. Tussen de vaste kasten uit 1924 bevindt zich de dubbele draaideur naar de achterkamer 0.25.

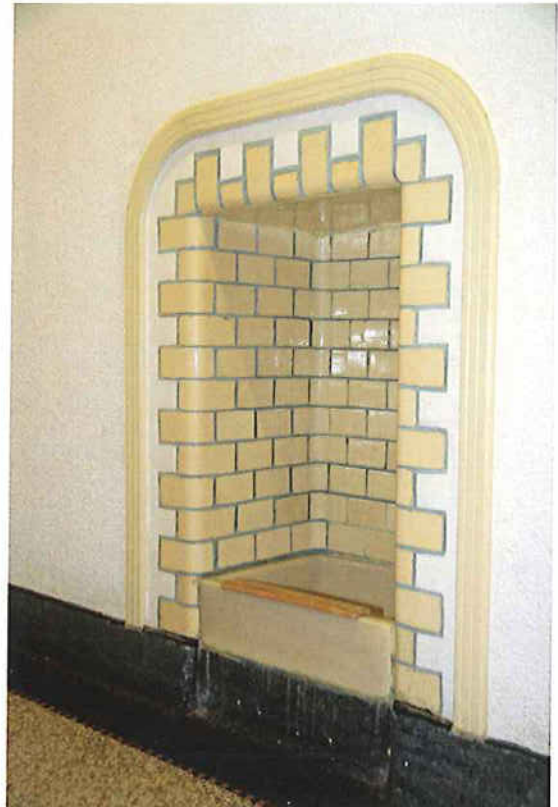
Afb. 44 Ruimte 0.25, *Zitkamer jongens* (tekening 1923, afb. 8b). De dubbele deur naar de voorkamer 0.24.

Afb. 45 Ruimte 0.25. Roedenverdeeld schuifvenster uit de 18de eeuw.

Afb. 46 De dwarsgang 0.02 tussen vestibule 0.03 en trappenhuis 0.01.

Afb. 47 Fraai betegelde wasnis in dwarsgang 0.02.

Afb. 48 Het aan het noordelijk eind van dwarsgang 0.02 gelegen *Toilet regenten* (tekening 1923, afb. 8b).

Afb. 49 Trappenhuis (0.01) begane grond, *Hall* (tekening 1923, afb. 8b). Uiterst links de tot kast verbouwde oorspronkelijke doorgang naar de *Speelplaats* (tekening 1923, afb. 8b) en daarnaast de deur naar de kelder.

Afb. 50 Gedenkplaat uit 1924 ter herinnering aan de uitbreiding van het weeshuis.

Afb. 51 Ruimte 0.21, *Zitkamer Vader en Moeder* met ingebouwde vaste kast.

Afb. 52 Ruimte 0.22, *Huiswerkkamer jongens* (tekening 1923, afb. 8b) met deur (naar dwarsgang 0.02) tussen twee vaste kasten en met een brede bovenlichtstrook.

Afb. 53 Zijvleugel. Gezicht vanuit entree (0.04), richting tochtportaal (0.05) en binnenplaats. Ruimte 0.04 was oorspronkelijk de *Waschplaats meisjes* (tekening 1923, afb. 8b); er is nog net een deel van de bovenlichten zichtbaar. Het tochtportaal was oorspronkelijk *Garderobe schoolgaande kinderen* (tekening 1923, afb. 8b).

Afb. 54 De lange gang (0.04a en 0.07) in de zijvleugel. Links de afschuining ter hoogte van de oorspronkelijke *Waschplaats meisjes*, nu entree (0.04).

Afb. 55 De rond 1995 verbouwde ontmoetingsruimte (0.27) met buffet (0.28); oorspronkelijk waren dit de *Naai-kamer* en de *Eetkamer* (tekening 1923, afb. 8b). Van t de *Eetkamer* zijn in de rechter wand nog de twee toegangsdeuren met brede bovenlichtstrook aanwezig.

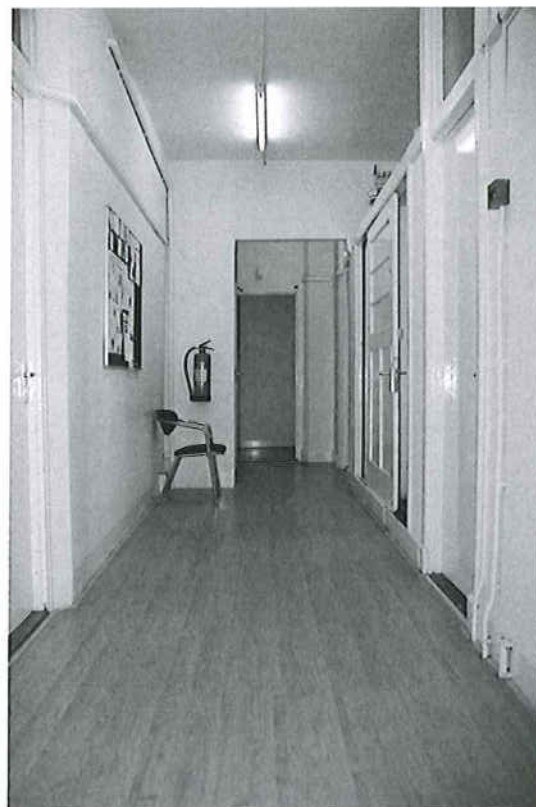
Afb. 56 De rond 1995 ingrijpend gewijzigde keuken (0.29).

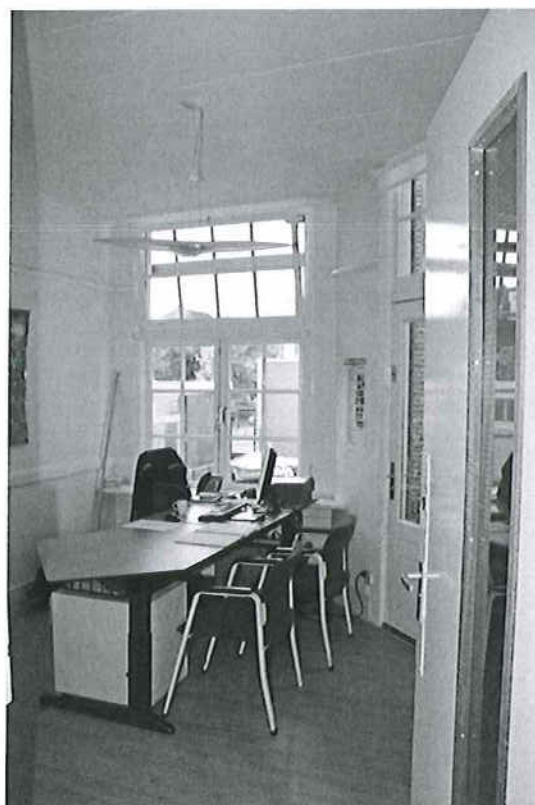
Afb. 57 Het trappenhuis (1.01) op de eerste verdieping, *Hall* (tekening 1923, afb. 8b).

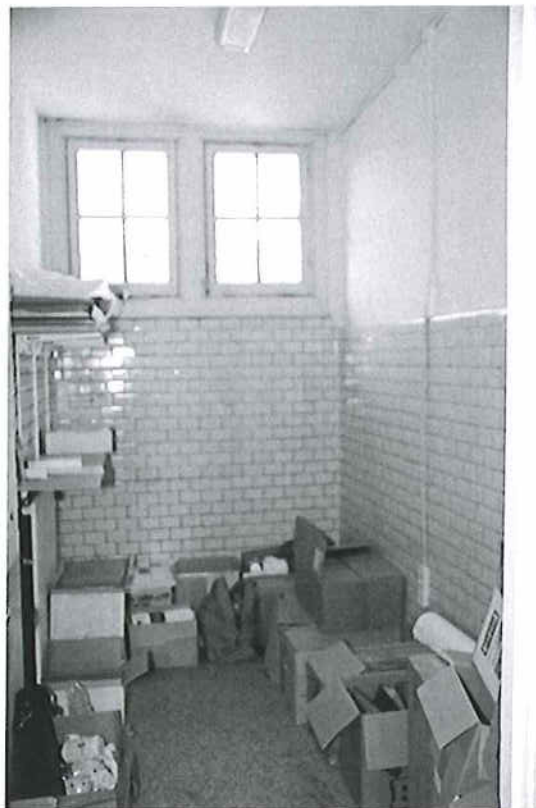
Afb. 58 Detail trapbalustrade met detaillering in art-déco-vormen.

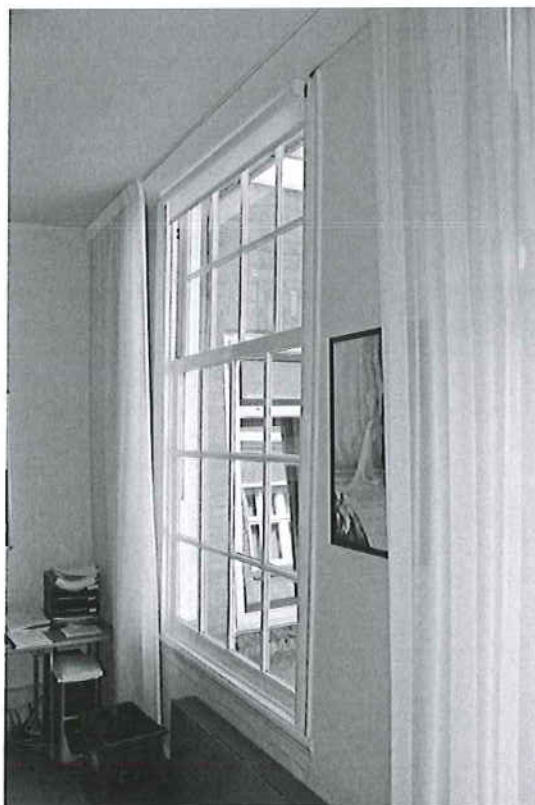
Afb. 59 Gang (1.02) in de *Afdeeling jongens* (tekening 1923, afb. 8b) met inbouwkasten aan de westzijde.

Afb. 60 Kantoor 1.29, de voormalige *Ziekenkamer* (tekening 1923, afb. 8b) met afgeschuinde wand en deur (rechts) naar het terras boven de entree (0.05 en 0.04) aan de binnenplaats.

Afb. 61 Berging 1.28, de voormalige *Badkamer* (tekening 1923, afb. 8b) met terrazzvloer en hoge lambrisering van geglazuurde tegels.

Afb. 62 Kantoor 1.26, de voormalige *Slaapzaal jongens* (tekening 1923, afb. 8b). Roedenvenster in de achtergevel.

Afb. 63 De slaapzalen van de meisjes - op de verdieping van de vleugel uit 1924 - zijn verbouwd tot ontmoetingsruimte (1.31) en noodtrappenhuis (1.10).

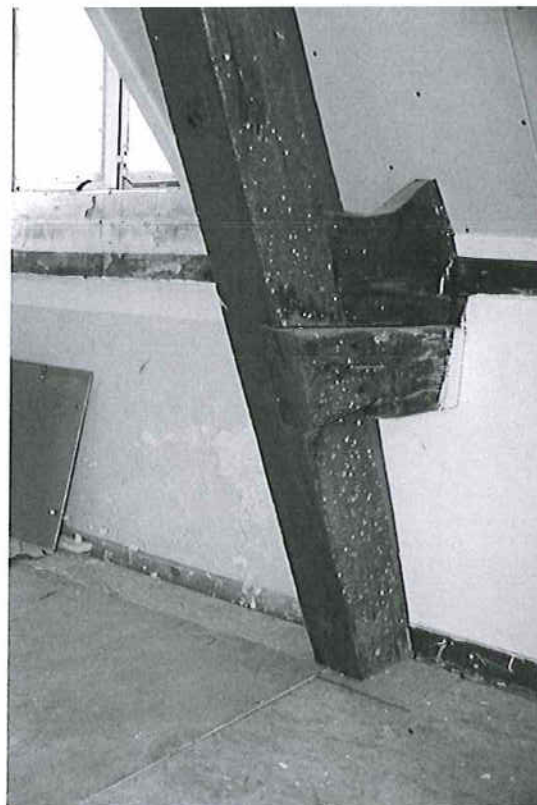
Afb. 64 Zolderruimte 2.24, gezien naar de zuidelijke topgevel (rechts) van het huis. Het linker schoorsteenkanaal hoort bij de schouw van kantoor 0.24 en eindigde vroeger bovendaks in een forse, fraaie schoorsteen. Het rechter kanaal diende ter ontluchting van de ondergelegen jongenslaapzalen (1.25 en 1.26).

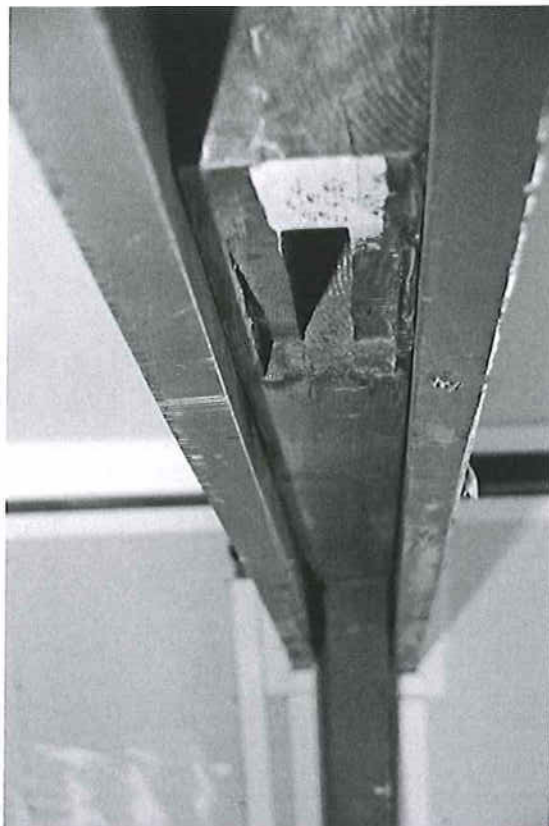

Afb. 65 Zolder huis (2.24). De spantconstructie is samengesteld uit een combinatie van de 18de-eeuwse jukken aan weerszijden (oorspronkelijk van voor- en achterkap), die onderling zijn verbonden door horizontale baddingen en dakbalken, die in het midden door een makelaar worden ondersteund.

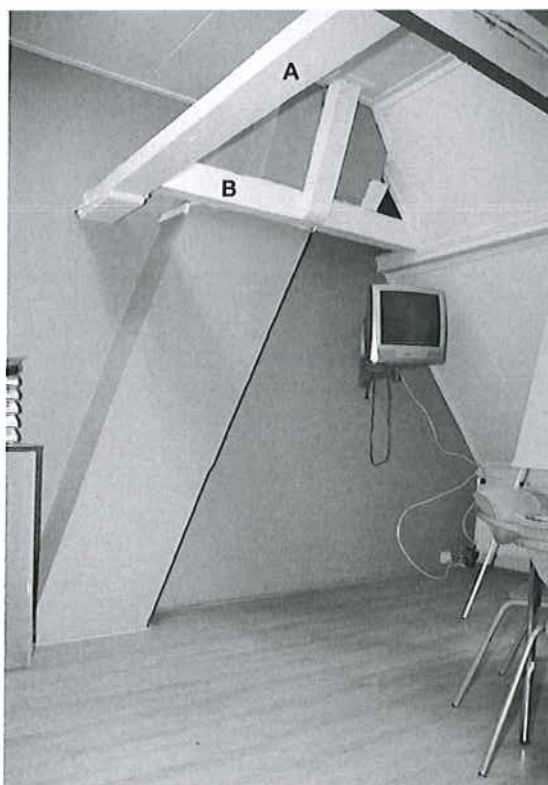

Afb. 66 Zolder huis (2.24). Detail van een 18de-eeuws jukbeen.

Afb. 67 Zolder (2.24) huis. De tussen twee bad-
dingen ingeklemde jukbalk met het pengat van een
uitgenomen jukbeen.

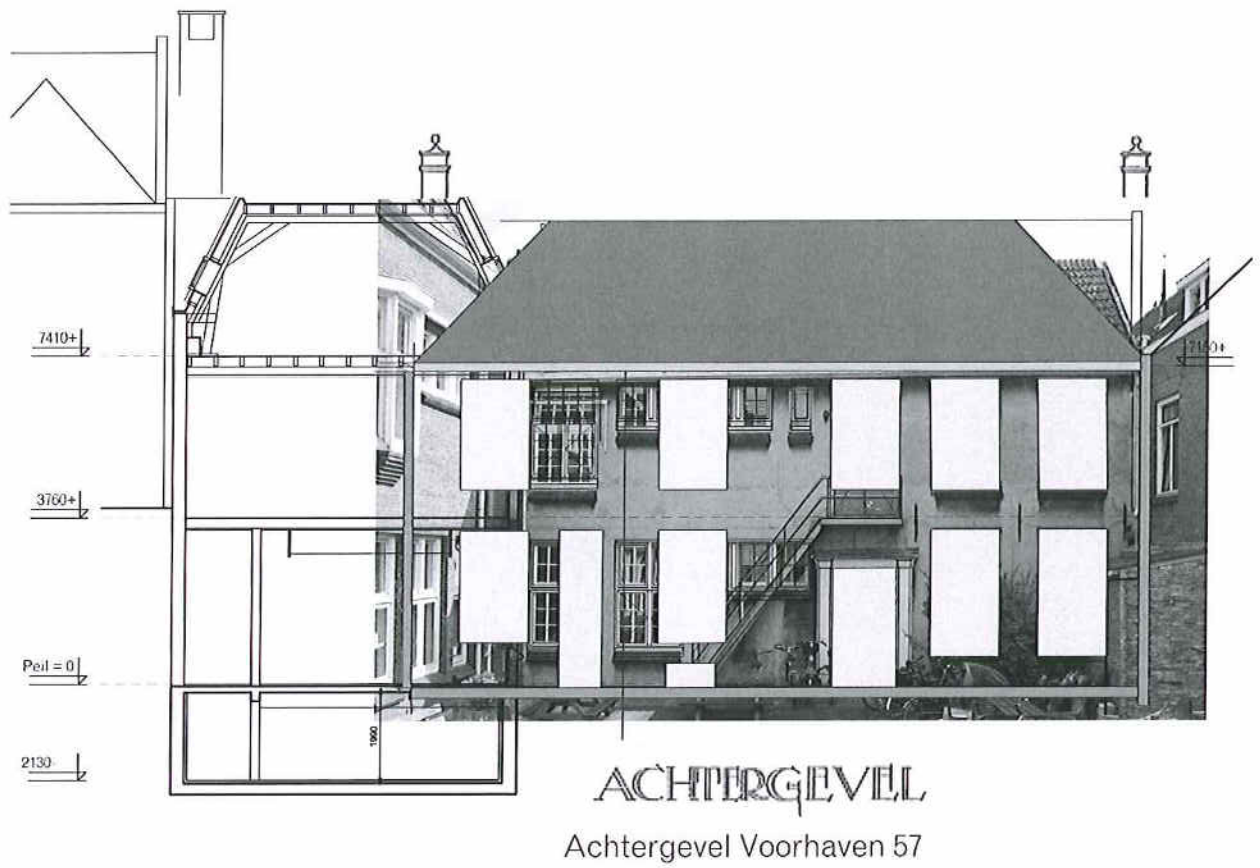
Afb. 68 Zolder (2.22) Resterende flieringbalk (A)
van de voorste kap. Op de fliering een raveelbalk
(B) met makelaar ter ondersteuning van het schuin
lopende schoorsteenkanaal dat vroeger bovendaks
in een fraaie schoorsteen eindigde.

Afb. 69 Zolder aan de straatzijde van de uitbreiding 1924, ruimte 2.21, destijds omschreven als *Logeer-kamer* (tekening 1923, afb. 8b).

Afb. 70 De zolder van de vleugel uit 1924 met spant-been van een Hollands spant (ruimte 2.04).

Afb. 71 Compositietekening achterzijde huis met reconstructie achtergevelindeling (vgl. afb. 8a).

COLOFON

Foto omslag: Het voormalig Hervormd Burger Weeshuis aan de Voorhaven in Delfshaven, gebouwd in 1762 als woonhuis en van 1873 tot 1942 in gebruik als weeshuis.

Hervormd Burger Weeshuis, Voorhaven 57, Rotterdam Bouwhistorische verkenning met waardestelling

Auteur: Dr. ing. R. Stenvert

Datum: november 2009

Opdrachtgever: Stadsherstel Historisch Rotterdam

Redactie: J. Meijman

Vormgeving: A. Slegers

Uitvoering: BBA, Bureau voor Bouwhistorie en
Architectuurgeschiedenis v.o.f.
Julianaweg 1

3525 VA Utrecht
tel. 030 263 02 70 fax 030 263 01 81
bbautrecht@worldmail.nl
www.bouwhistorienederland.nl

© Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.